

ROZDZIAŁ 1

Współpraca przedszkola z rodzicami i środowiskiem lokalnym

Alicja Antas-Jaszczuk

Współczesne przedszkole nie może prawidłowo wypełniać swoich zadań i funkcji bez ścisłej, systematycznej i odpowiednio zorganizowanej współpracy z rodziną dziecka i wielowymiarowym otoczeniem społecznym. Niebagatelne znaczenie ma w tym względzie tworzenie właściwego klimatu, sprzyjającego efektywnemu zaangażowaniu, opartego na obustronnym zaufaniu, dobrej woli i obopólnych inicjatywach twórczych. Podkreślić przy tym należy, że aktywność przedszkola na polu partnerskiej współpracy z rodziną i instytucjami w istotny sposób warunkuje jakość specyficznej więzi dzieci z najbliższym otoczeniem społecznym oraz rodziną, a także sytuuje przedszkole na pozycji ważnego, integralnego elementu środowiska społecznego.

Formułowanie wytycznych i zadań w obszarze współdziałania przedszkoli z rodzicami i środowiskiem społecznym wynika z dwóch zasadniczych przesłanek. Po pierwsze, z powszechnego uznania rodziny za pierwszą i niezastąpioną komórkę społeczną, w której zostają położone podstawy przyszłych zachowań człowieka. Rodzina, wraz z dokonującymi się przeobrażeniami społeczno-ekonomicznymi, zmieniła wprawdzie swój charakter, zachowała jednak szczególną rolę zwłaszcza w spełnianiu funkcji wychowawczych we współczesnym społeczeństwie. Po drugie, wiek przedszkolny jest okresem życia w dużym stopniu decydującym o dalszym rozwoju człowieka, zarówno intelektualnym, jak i emocjonalnym. Nie ulega dziś wątpliwości, że przedszkole jako instytucja oświatowa, przyjmująca obowiązki świadomego i celowego wychowania dzieci 3-6 letnich, nie może pracować w izolacji. Współdziałanie z rodzicami i środowiskiem powinno być podejmowane równoległe jako warunek

osiągania pozytywnych wyników pracy wychowawczej z dziećmi¹. Ponadto, jak podkreśla J. Żmijski, nauczyciele przedszkola, jak i całe środowisko przedszkolne, stanowiącą mogą bardzo ważne źródło pomocy dla rodziców we wszystkich obszarach życia rodziny, wychowania i edukacji dzieci².

1.1. Przegląd pojęć: współpraca, współdziałanie, partnerstwo, zaangażowanie

W procesie wychowawczego rozwoju człowieka istotne znaczenie przypisuje się wszelkim zabiegom, których celem jest kształtowanie pożądanych postaw, zarówno względem siebie, jak i innych, nastawień osobistych, zawodowych, społecznych tak, aby egzystując w społeczeństwie umieć brać odpowiedzialność za tworzony wspólnie z innymi ład społeczny. Osiągnięcie owego celu implikuje konieczność wdrażania jednostki do aktywności nie tylko o charakterze indywidualnym, ale również zespołowym, zbiorowym. Wspólne działanie ubogaca i wyposaża w nowe umiejętności, wymusza konieczność podporządkowania się ogólnie przyjętym i akceptowanym społecznie regułom, uczy wreszcie odpowiedzialności oraz skłania do wysiłku. Aby przynosiło wymierne efekty, powinno opierać się na współpracy.

Termin „współpraca” jest różnie interpretowany. Najogólniej jest pojmowany jako „praca wykonywana wspólnie w porozumieniu z kimś, pomoc, udział we wspólnej pracy, działalności”³; „działalność prowadzona wspólnie przez jakieś osoby, instytucje lub państwa”⁴. Często pojęcie „współpraca” jest zastępowane terminem „współdziałanie”, „kooperacja”. Ostatnie z wymienionych pojęć zwykle odnosi się do kwestii zawodowych i określa „formę pracy polegającą na tym, że wiele osób, instytucji, uczestniczy w tym samym procesie produkcji”⁵.

W ujęciu socjologicznym „współdziałanie” interpretowane jest jako „stosunek społeczny polegający na wspólnym działaniu i pomocy wzajemnej

¹ A. Sawicka, *Współpraca przedszkola z rodzicami*, WSiP, Warszawa 1991, s. 5-6.

² J. Żmijski, *Spotkania nauczycieli z rodzicami*, [w:] *Współpraca z rodzicami w szkole*, T. Garstka, K. Jaroszek, A.K. Kiełczewska, G. Węgorska, E. Wieczorek, H. Żmijaska, J. Żmijski, (red.), Wydawnictwo Raabe, Warszawa 2012, s. 18.

³ E. Sobol (red.), *Ilustrowany słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1999, s. 1029.

⁴ E. Sobol (red.), *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2006, s. 1172.

⁵ D. Masłowska, M. Derewiecki, W. Masłowski, (red.), *Leksykon uniwersalny*, tom I, Wyd. ANTYK, Kęty 2000, s. 714.

w osiągnięciu danego celu”⁶. Dydaktyka pojęcie „współpracy” sytuuje w aspekcie różnorodnych relacji współlistniejących z procesem dydaktycznym np.: uczeń – nauczyciel; uczeń – uczniowie; szkoła – środowisko pozaszkolne ucznia. Stara się przy tym nadać poszczególnym aspektom współpracy właściwy charakter, cele, zadania, sposoby realizacji. Z kolei na gruncie pedagogiki pracy określenia „współpraca” czy „współdziałanie” rozpatrywane są w kategoriach „pracy wykonywanej wspólnie z kimś; wspólnej pracy; działalności wspólnie prowadzonej; udzielanie sobie pomocy przez członków określonych zespołów uczniowskich, pracowniczych, badawczych przy wykonywaniu określonych zadań i realizacji określonych celów np. uczniów z nauczycielem w procesie dydaktyczno-wychowawczym, na lekcji przy rozwiązywaniu problemu; uczniów szkoły zawodowej w czasie wspólnego wykonywania zadania produkcyjnego na zajęciach, w warsztatach szkolnych, w warsztatach szkoły zawodowej z bazowym zakładem pracy w zakresie uczniowskich praktyk zawodowych”⁷. Pedagogika społeczna lokuje pojęcie „współdziałanie” w kategorii zgodnego, dobrowolnego działania kilku podmiotów (jednostek, grup społecznych, placówek) w ramach środowiska lokalnego, ukierunkowanego na realizację wspólnych, tożsamyh celów w dziedzinie kształcenia, wychowania i opieki⁸.

Wśród przedstawicieli pedagogiki nie ma zgody w kwestii równoznacznego traktowania terminów „współpraca” i „współdziałanie”. Obok grupy pedagogów m.in.: W. Okoń⁹, E. Trempała¹⁰, W. Segiet, M. Łobocki proponujących zamienne używanie obydwu terminów, rozpatrywanych w kategoriach: „czynności podejmowanych przez nauczycieli i rodziców dla osiągnięcia wspólnych celów tj. dobra uczniów i całej społeczności w procesie edukacji”¹¹, „zespolone działania szkoły, placówek lub grup przy zachowaniu współrzędności podmiotów uczestniczących, powstające na zasadzie dobrowolności i wzajemnego wspomagania się”¹², istnieje grupa przeciwników takiego

⁶ B. Petrozolin-Skowrońska, *Nowy leksykon PWN*, Warszawa 1998, s. 1950.

⁷ L. Koczniewska-Zagórska, T. Nowacki, Z. Wiatrowski (red.), *Słownik pedagogiki pracy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986, s. 378-379.

⁸ T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, GWP, Warszawa 1999, s. 346.

⁹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1992, s. 232.

¹⁰ E. Trempała, *Szkoła a edukacja równoległa (nieszkolna): poglądy, doświadczenia, propozycje*, Wydaw. Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1993, s. 195.

¹¹ Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007, s. 176.

¹² W. Segiet, *Rodzice i nauczyciele, wzajemne konteksty i reprezentacje*, Wyd. Książka i Wiedza, Poznań-Warszawa 1999, s. 14.

pojmowania obu terminów, a wśród nich m.in.: T. Kotarbiński¹³, J. Zieleniewski¹⁴, A.W. Maszke¹⁵, T. Nowacki¹⁶, B. Karolczak-Biernacka¹⁷, którzy wskazują na konieczność wyodrębnienia pojęć „współpraca” „współdziałanie” jako niezależnych od siebie. Podkreślają, że „współpraca” jest nie tylko wymianą usług, ale nade wszystko wspólną realizacją celu, wyższą formą stosunków interpersonalnych niż współdziałanie ze względu na konieczność porozumiewania się współpracujących podmiotów i uzgadniania przez nich programu dotyczącego wspólnego działania. A.W. Maszke zauważa, że termin „współdziałanie” według wielu autorów jest tożsamy z pojęciem współpraca i dlatego używają go zamiennie i definiują jako specyficzny rodzaj związków polegający na uczestniczeniu wielu osób lub grup społecznych w tym samym procesie np. edukacyjnym, produkcyjnym, usługowym, handlowym itp., celem wspólnego wykonania określonego zadania¹⁸.

Na podstawie analizy wybranych definicji pojęć „współpraca”, „współdziałanie” B. Lulek, ze względu na sposób ujęcia, wyróżniła pewne ich cechy konstytutywne. Dla podejścia zakładającego równoważne traktowanie obydwu terminów wskazała, że są to *działania charakteryzujące się uznaniem celów innych podmiotów za własne i udzielaniem zaangażowanym stronom wzajemnej pomocy ułatwiającej realizację założonego celu. Współuczestnicy mają świadomość realizowanych celów, towarzyszy im wzajemne zaufanie i lojalność.* Z kolei dla podejścia zakładającego ujmowanie „współpracy” jako wyżej formy stosunków interpersonalnych niż współdziałanie, wyodrębniła takie cechy konstytutywne jak: *stosunki interpersonalne oparte na uznawaniu wspólnych celów przez współpracujące strony, przyjęciu jednolitego programu działania i dokonaniu podziału pracy, ograniczeniu własnej swobody wynikającej z podziału pracy.*

¹³ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1975, s. 95-99.

¹⁴ J. Zieleniewski, *Organizacja zespołów ludzkich. Wstęp do teorii organizacji i kierowania*, PWN, Warszawa 1981, s. 118.

¹⁵ A.W. Maszke, *Współpraca i partnerstwo rodziców i nauczycieli*, [w:] *Kreatorzy edukacyjnego dialogu*, Karpińska A., (red.), Wyd. TRANS HUMANA, Białystok 2002, s. 72.

¹⁶ T. Nowacki, *Leksykon pedagogiki pracy*, Wyd. TWP, Warszawa 2004, s. 270.

¹⁷ B. Karolczuk-Biernacka, *Współzawodnictwo i współpraca w szkole*, WSiP, Warszawa 1987, s. 40.

¹⁸ A.W. Maszke, *Współpraca i partnerstwo...*, op. cit., s. 73-74.

Tabela 1.1. Pojęcia: „współpraca”, „współdziałanie” w ujęciu przedstawicieli pedagogiki

Współpraca
... „współpraca/współdziałanie z sobą jednostek lub grup ludzi, wykonujących swoje częściowe zadania, aby osiągnąć jakiś wspólny cel; współpraca opiera się na wzajemnym zaufaniu i lojalności oraz podporządkowaniu się celowi, należyście uświadomionemu sobie przez wszystkie jednostki lub grupy” ... ¹⁹
... „współpraca jest pojęciem o węższym zakresie znaczeniowym niż współdziałanie lub relacja. Jest ona niemal identyczna z partnerskimi relacjami nauczyciele - rodzice i odślania raczej to, co być powinno, niż to, co znajduje wyraz w codziennych realiach życia klasy czy szkoły” ... ²⁰
... „, przejawia się w pozytywnej zależności uczestników; występuje ona wtedy, gdy uczestnik postrzega, że jest on powiązany z innymi w ten sposób, że sukces jego zależy od poziomu działania innych uczestników, a więc, że musi on koordynować swoje wysiłki z wysiłkami innych by wykonać zadanie” ... ²¹
... „współpraca rodziców i nauczycieli sprowadza się do tworzenia wspólnej linii działania, która powstaje w warunkach pełnej egalitarności, na zasadzie dobrowolności i wzajemnego wspomagania się. Chodzi w niej o uznanie celu innych ludzi za własny i udzielanie sobie wzajemnej pomocy ułatwiającej realizację tego celu” ... ²²
... „to rodzaj wspólnego działania dwóch lub więcej podmiotów, która polega na przyczynianiu się do realizacji zadań wynikających z dokonanego podziału pracy i rozumianego jako zadanie wspólne” ... ²³
... „celem współpracy jest wytworzenie w społeczności lokalnej środowiska wychowawczego, które będzie uzupełniało działalność wychowawczą szkoły” ... ²⁴
... „związana jest z podejmowaniem przez dwóch lub więcej uczestników działań w celu podniesienia skuteczności, efektywności czy jakości kształcenia czy wychowania” ... ²⁵
... „współpraca rodziny i szkoły to relacja (co najmniej) trójpodmiotowa (rodzice, nauczyciele, dzieci-uczniowie), oparta na autentycznym partnerstwie wszystkich jej uczestników oraz charakteryzująca się ich wolą dążenia do respektowania ogólnoludzkich wartości (zwłaszcza prawdy, dobra, miłości, wolności, równości, sprawiedliwości i piękna) i poczuciem wzajemnej powinności wobec siebie” ... ²⁶

¹⁹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 465-466.

²⁰ M. Łobocki, *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 176.

²¹ R. Pachociński, *Współzawodnictwo a współpraca i współzależność w szkole*, „Dyrektor Szkoły”, nr 5, 1995, s. 14.

²² W. Segiet, *Rodzice – nauczyciele. Wzajemne stosunki i reprezentacje*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1999, s. 14.

²³ A.W. Maszke, *Edukacja wobec zmian (współdziałanie - współpraca - partnerstwo)*, [w:] Współpraca i partnerstwo w środowisku lokalnym: problemy teoretyczno-praktyczne, A.W. Maszke, C. Lewicki, (red.), *Problemy teoretyczno-praktyczne*, Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli, Rzeszów 2005, s. 41.

²⁴ R. Uździcki, *Współdziałanie interpersonalne warunkiem rozwoju organizacyjnego instytucji oświatowych*, [w:] *Komunikacja i negocjacje a współdziałanie interpersonalne*, Z. Nęcki, K. Błaszczyk, R. Uździcki, (red.), Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 45.

²⁵ M. Winiarski, *Rodzina, szkoła, środowisko lokalne*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom-Warszawa 2000, s. 51.

²⁶ A.W. Janke, *Przesłanki kształcenia humanistycznej relacji rodzina – szkoła*, „Edukacja”, nr 4, 1994, s. 54.

... „wartość współpracy tkwi w nieobliczalnym i nieograniczonym potencjale ludzkich możliwości i różnic osobowości, które się łączą we wspólnym działaniu. Korzyści nie tyle są obojętne, bo istotą współpracy są właśnie pozytywne skutki dla obu stron, ile potrójne, gdyż na współpracy zyskuje jakość wykonanego działania, wynik wspólnej pracy”... ²⁷
Współdziałanie
... „współdziałanie cząstkowe to takie, kiedy tylko jedna instytucja, grupa społeczna pomaga drugiej (czynność jednokierunkowa) lub wzajemnie się wspomagają dwie instytucje (czynność dwukierunkowa), pozostałe działają w odosobnieniu. Pełne zaś współdziałanie wielu podmiotów zachodzi wtedy, kiedy każdy z tych podmiotów pomaga któremuś innemu podmiotowi z tego samego grona lub jest wspomagany przez jakiś inny podmiot tegoż grona (stanowisko funkcjonalno-praktyczne)”... ²⁸
... „sprowadza się ono w głównej mierze do zgodnej (zharmonizowanej) aktywności podmiotów w realizacji zadań cząstkowych, mając na względzie przyjęte wspólnie cele; odbywa się w warunkach pełnej egalitarności, współrzędności podmiotów uczestniczących”... ²⁹
... „pewien stosunek społeczny pomiędzy jednostkami i grupami społecznymi, wśród których następuje wzajemne wzmacnianie czynności wykonywanych przez drugiego, a zmierzających w tym samym czasie do realizacji wspólnego celu”... ³⁰
... „współdziałanie oraz współpraca to pojęcia używane wymiennie dla wyrażenia wzajemnego wspomagania się poszczególnych ogniw pracy opiekuńczo-wychowawczej, placówek lub innych środowisk wychowawczych, w toku realizacji wspólnych celów wychowawczych”... ³¹
... „współdziałanie to podejmowanie działań na rzecz wspólnego celu, oparte na identyfikacji z tym celem, zaufaniu, lojalności i działaniu w interesie wszystkich uczestników przy zachowaniu zaakceptowanych reguł komunikowania się i rozwiązywania konfliktów”... ³²
... „skłonność do współdziałania w dużym stopniu związana jest z dążnością do zrealizowania celu lub osiągnięcia korzyści jeśli jednostki bądź grupy realizują bądź spodziewają się zrealizować cel lub osiągnąć pewne korzyści, wówczas dochodzi do współdziałania”... ³³

W odniesieniu do stanowiska wskazującego na konieczność wyodrębnienia dwóch niezależnych pojęć: „współpraca” i „współdziałanie”, wyróżnione zostały takie cechy jak: *wspomaganie działań dwóch lub więcej podmiotów ze względu na realizację określonych celów i zadań. Nie zawsze jest konieczna pełna świadomość celów u podmiotów wspierających działania. W przypadku podejścia*

²⁷ K. Bieroń, *Potencjał współpracy*, [w:] *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, G. Mazurkiewicz, (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 288-296.

²⁸ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej...*, op. cit., s. 89-90.

²⁹ T. Pilch, (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, GWP, Warszawa 1999, s. 345-346.

³⁰ A.W. Maszke, *Współpraca i partnerstwo...*, op. cit., s. 72.

³¹ M. Winiarski, *Wychowanie integralne a szkoła środowiskowa*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 20.

³² H. Czarniawski, *Współdziałanie potrzebą czasu*, Norbertinum, Lublin 2002, s. 11.

³³ W. Kozłowski, *Współdziałanie i rywalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, W. Pomykało, (red.) Fundacja „Innowacja”, Warszawa 1997, s. 911-912.

proponującego zamiennie używanie terminu „współdziałanie” z pojęciem „współpraca” wskazane zostały takie cechy, jak: *wspólne działania zaangażowanych podmiotów prowadzące do realizacji założonych celów*³⁴.

Zdaniem B. Lulek, pojęcia: „współdziałanie” i „współpraca” nie doczekały się jednoznacznych określeń przez próbujących je zdefiniować autorów, gdyż trudno stworzyć skalę jakościową, umożliwiającą analizowanie wyżej wymienionych zagadnień. Ponadto, w rzeczywistości wychowawczej i edukacyjnej nauczyciele i rodzice nierzadko zamiennie stosują te terminy, bądź też zawężają ich znaczenie lub stosują określone wartościowanie wzajemnych relacji na podłożu ich zgodności czy rozbieżności. Takie upraszczanie sprawy staje się powodem licznych nieporozumień, które w znaczny sposób rzutują na praktykę wychowawczą i edukacyjną³⁵.

Przyjąc należy zatem, że współpraca to harmonijne partnerstwo, skupianie się na tym, co łączy, a nie dzieli, praca dająca obopólną korzyść. Jak podkreśla M. Mendel, czynnikiem warunkującym partnerstwo jest działanie, poprzez które partnerzy osiągają swoisty kształt wzajemnych relacji, stąd w każdym ujęciu partnerstwa jest ono współdziałaniem³⁶. Również A.W. Maszke sytuuje partnerstwo w kategorii szczególnego rodzaju stosunków społecznych, przejawiających się w dobrowolnej chęci współdziałania i wykonywania pracy lub czynności przez partnerów z myślą o zrealizowaniu wspólnego celu bez uciekania się do nakazu, przymusu lub innej konieczności³⁷. Podobne wnioski prezentuje M. Winiarski, wskazując, że partnerstwo wyraźnie wpisuje się do relacji współpracy, która dlań jest naturalnym kontekstem społeczno-prakseologicznym, a ono ubogaca współpracę, stając się jej ważkim walorem edukacyjnym³⁸.

W kontekście oświaty partnerstwo rozpatrywać należy w płaszczyźnie równości praw oraz obowiązków rodziców i nauczycieli wobec dzieci, gdzie cel partnerstwa stanowi osoba wychowanka, jego dobro, wychowanie i edukacja, z wykluczeniem dominacji którejkolwiek ze stron³⁹. W odniesieniu do edukacji M. Mendel używa terminu „partnerstwo edukacyjne”, ujmowane jako rodzaj

³⁴ B. Lulek, *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 14-17.

³⁵ Ibidem, s. 13-14.

³⁶ M. Mendel, *Partnerstwo rodzin szkoły i gminy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000, s. 10.

³⁷ A.W. Maszke, *Edukacja wobec zmian...*, op. cit., s. 42-43.

³⁸ M. Winiarski, *Współpraca rodziców i nauczycieli – perspektywa kontynuacji i zmiany*, „Pedagogika społeczna”, rok 12, 2(48), 2013, s. 27-28.

³⁹ A.W. Maszke, *Współpraca i partnerstwo...*, op. cit., s. 75.

spółki, relacji i wspólnoty, w której partnerzy realizują wspólne cele związane z edukacją na określonych warunkach współdziałania oraz na wzajemnie wywieranym wpływie przez poszczególne jednostki i środowisko w poczuciu wspólnoty spraw oraz poczuciu posiadania pewnego dobra⁴⁰.

Generalnie można przyjąć, iż partnerstwo jest formą organizującą działania ludzi, i jednocześnie wartością, w kręgu której te działania się koncentrują. Zaznaczyć przy tym jednak należy, że partnerstwo, jako konstrukcja złożona, może być narażona na różnorodne przeszkody np. odmiennosc poglądów, nietolerancja, manipulacja i inne. Ponadto, partnerstwo może być rozpatrywane w różnorodnych aspektach. Wśród nich K. Polak wymienia między innymi takie jak: poznawczy (rozumienie celów, argumentów partnera, umiejętność oglądu sytuacji z różnych perspektyw); emocjonalny (spoiwem relacji partnerów są pozytywne emocje, służące do rozwiązywania konfliktów, osiągania kompromisu); wolicjonalny (gotowość wzajemnego wspierania się, współdziałania opartego na pełnym zaufaniu); oraz aspekt behawioralny (określone zachowania partnerów odzwierciedlające stan ich relacji). Konsolidacja i równoczesne zaistnienie wymienionych ujęć stanowi optymalny konstrukt relacji partnerskich⁴¹. W świetle teorii spotkania relacje partnerskie wzbogacają człowieka, określają jego istotę i miejsce w świecie⁴². Relacjom tym M. Winiarski przypisuje pewne charakterystyczne cechy: zawsze mają charakter osobowy, liczą przynajmniej dwie osoby lub dwie grupy; podmioty te są uczestnikami wspólnego działania, ukierunkowanego na realizację wspólnego celu; uczestnictwo osób lub grup w tej relacji ma charakter dobrowolny; zaznacza się tutaj wyraźna wzajemna akceptacja, wzajemny szacunek; w pełni respektuje się zasady: równości, lojalności, wzajemnej (obustronnej) odpowiedzialności; występują w ramach wzajemności działania altruistyczne o charakterze pomocy i wsparcia społecznego⁴³.

Bez względu na sposób ujmowania pojęć: „współpraca”, „współdziałanie”, „partnerstwo” wspólnym elementem dla wszystkich, podkreślającym ich istotę jest „zaangażowanie”, bez którego nie jest możliwa pełna i twórcza

⁴⁰ M. Mendel, *Nauczyciel z uczniem, rodzicami i lokalną społecznością. Koncepcja partnerstwa edukacyjnego*, [w:] *Pedagogika wczesnoszkolna - dyskursy, problemy, rozwiązania*, D. Klus-Stańska, M. Szczepska-Pustkowska, (red.), Warszawa 2009, s. 187-189.

⁴¹ K. Polak, *Partnerstwo między nauczycielami i rodzicami a nauczyciel w roli lidera*, [w:] *Przywództwo edukacyjne w szkole i jej otoczeniu*, S.M. Kwiatkowski, I.M. Michalak, I. Nowosad (red.), Wyd. „Difin”, Warszawa 2011, s. 192-199.

⁴² M. Mendel, *Partnerstwo rodzin...*, op. cit., s. 14-15.

⁴³ M. Winiarski, *Współpraca rodziców...*, op. cit., s. 27-28.

współpraca, współdziałanie i partnerstwo. Jak podkreśla A. Sobolewski, od zaangażowania jednostek/grup zależy czy planowana inicjatywa osiągnie zakładane cele. Zwykle bowiem już na wstępie zawierania się współpracy/partnerstwa pojawia się pytanie: jakie będą jej wymierne korzyści i co chcemy osiągnąć?⁴⁴

Termin „angażowanie się” w ogólnym znaczeniu odnosi się do pewnej aktywności jednostki polegającej na „braniu w czymś udziału, włączaniu się w coś, wkładaniu w to uczuć, wysiłku, czasu lub pieniędzy, podejmowaniu pewnych zobowiązań, wymuszaniu uwagi, zainteresowaniu się czymś, itp.”⁴⁵. Na użytek podjętych rozważań termin „zaangażowanie” przeanalizowany został w kontekście zaangażowania rodziców we współpracę, współdziałanie i partnerstwo z nauczycielami i placówką oświatową.

Zdaniem A. Otręby-Szklarczyk, na gruncie polskich badań termin „zaangażowanie rodziców” nie jest znacząco obecny. Najczęściej cytowaną klasyfikacją różnych form zaangażowania rodziców jest opracowana przez Joyce Epstein, wyróżniająca trzy główne wymiary zaangażowania, dotyczące szkoły, domu i społeczności lokalnej, przekładające się na sześć form, tj.:

- rodzicielstwo – zapewnienie opieki, bezpieczeństwa, warunków domowych sprzyjających nauce, zapewnienie informacji, pozwalającej na lepsze poznanie ucznia, umiejętności rodziców w nawiązywaniu interakcji z dzieckiem;
- komunikowanie – komunikacja na linii szkoła–dom i dom–szkoła;
- zaangażowanie się w życie szkoły (np. organizacja i współuczestnictwo w wycieczkach klasowych);
- wspieranie nauki w domu – pomoc w lekcjach, w dokonywaniu wyborów edukacyjnych;
- partycypacja rodziców w szkolnym procesie decyzyjnym (np. uczestnictwo w radach rodziców, w innych organach decyzyjnych w szkołach);
- współpraca ze wspólnotą lokalną, mająca na celu stworzenie lepszych warunków do uczenia się⁴⁶.

⁴⁴ A. Sobolewski (red.), *Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy*, Wyd. ZWP MPiPS, Warszawa 2007, s. 29.

⁴⁵ A. Markowski, R. Pawelec (red.), *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wilga, Warszawa 2001, s. 36.

⁴⁶ A. Otręba-Szklarczyk, *Czynniki oddziałujące na zaangażowanie rodziców w edukację dzieci*, [w:] *Zastosowania diagnozy edukacyjnej: XXI Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Bydgoszcz, 17-19 września 2015 r.*, B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.), Wyd. Grupa Tomami, Kraków 2015, s. 231.

Jakkolwiek klasyfikacja J. Epstein jest najczęściej wykorzystywaną w praktyce podstawą do operacjonalizacji wielowymiarowego pojęcia „zaangażowanie rodziców”, to jednak poszczególni badacze czynią to, opierając się na różnym zestawie wskaźników.⁴⁷ Każdy z rodziców może bowiem prezentować inny poziom zaangażowania w zależności od jego rodzaju (domowe, szkolne, nastawione na komunikację). Poza tym, rodzice różnią się indywidualnym poziomem zaangażowania. Spośród różnorodnych czynników determinujących ich aktywność wymienia się między innymi: liczba dzieci w rodzinie, płeć dziecka, stan cywilny rodzica, wiek rodzica, struktura rodziny, model rodziny, aspiracje edukacyjne oraz najbardziej dyskusyjny czynnik – status społeczno-ekonomiczny⁴⁸.

Podstawę zaangażowania stanowi idea podmiotowości rodziny i szkoły/przedszkola. Jest ona głównym wyznacznikiem wzajemnych relacji, dzięki którym rozwija się wzajemne zaufanie rodziców i nauczycieli, ich nastawienie na współdziałanie. Obustronne oddziaływanie podmiotów sprzyja postawianiu nowych rozwiązań, a także wzmacnia siłę zaangażowania w realizację określonych celów⁴⁹. Dynamicznemu zaangażowaniu sprzyja również otwarte, pluralistyczne, zintegrowane środowisko, w którym zamiast delegowania zadań liczą się: odpowiedzialność osobista, więzi międzyludzkie oraz przejrzystość działania, dialog i połączenie życia codziennego z szerszymi kwestiami społecznymi. Nierzadko jednak dynamika zaangażowania może zostać osłabiona wskutek barier o zróżnicowanej naturze i podłożu. I tak, brak lub niski poziom zaangażowania ze strony rodzica może być warunkowany:

- własnymi negatywnymi doświadczeniami szkolnymi np. w nauce, kontaktach z nauczycielami;
- względami osobowościowymi np. obawa przed wyrażeniem własnego zdania, wstydlivość, niska samoocena, lęk przed krytyką, trudności w komunikacji, wygląd zewnętrzny, problemy zdrowotne;
- względami natury społeczno-ekonomicznej np. nadmiar obowiązków, pochłonięcie pracą zarobkową, trudna sytuacja materialna, duża odległość/zły dojazd, problemy rodzinne;

⁴⁷ Ibidem, s. 231.

⁴⁸ Ibidem, s. 235.

⁴⁹ J. Szempruch, *W poszukiwaniu idei podmiotowości relacji edukacyjnych rodziny i szkoły*, „Chocwanna”, R. 52 (65), Tom jubileuszowy, 2009, s. 79-89.

- antynomią w sferze poglądów na wychowanie i edukację np., nadopiekuńczość, perfekcjonizm, pobłażliwość, względy etyczne, ambicje, aspiracje;
- reprezentowanymi postawami wobec nauczycieli/placówki np., roszczeniowa, bierna, unikania, nadmiernie wymagająca, bezradność, wrogość i kłótniowość, przenoszenie odpowiedzialności.

Z kolei ze strony przedszkola/szkoły przyczyny braku lub niskiego poziomu zaangażowania rodziców we współpracę/współdziałanie mogą mieć związek z:

- ignorowaniem możliwości i potencjału twórczego rodziców;
- mało interesującą ofertą współpracy;
- brakiem umiejętności odpowiedniego motywowania rodziców;
- przerzucanie problemów na rodziców;
- wyróżnianie wybranych rodziców i dzieci;
- kwestionowaniem inicjatyw i wymagań rodziców w obszarze działalności wychowawczej i edukacyjnej;
- podważaniem autorytetu rodzica;
- brakiem czasu, środków finansowych, niewłaściwym zarządzaniem i złą organizacją placówki;
- obojętnością, niechęcią do działania, wypalenie zawodowe.

Generalnie, pojęcie „zaangażowanie” w kontekście działalności rodziców w ramach współpracy podejmowanej z placówkami oświatowymi (przedszkole/szkoła) należy ujmować jako opartą na partnerskich relacjach, celową, dobrowolną, wielokierunkową aktywność rodziców w różnorodnych obszarach działalności wychowawczej, edukacyjnej i opiekuńczej przedszkola/szkoły, której zasadniczym celem jest dobro rozwojowe dziecka i optymalizacja procesów edukacji i wychowania.

1.2. Współpraca przedszkola z rodzicami – idea, podstawy prawne, funkcje, zakres i formy

Przedszkole, jako miejsce wspólnego wychowywania dzieci, wymaga dla zaistnienia procesu współuczestnictwa szczególnego środowiska fizycznego, kulturowego oraz społecznego. Różnorodne formy i rodzaje uczestnictwa zależą od sytuacji poszczególnych osób oraz ich rzeczywistego zaangażo-

wania, co w rezultacie implikuje zróżnicowane konfiguracje współodpowiedzialności za wychowanie. Nie bez znaczenia pozostaje w tym względzie kwestia statusu rodzica oraz wzajemnych relacji przedszkola i rodziny.

Rodzina jest środowiskiem tworzącym swój własny, niepowtarzalny system opiekuńczo-wychowawczy i socjalizacyjny oparty na pewnej hierarchii wartości, przyjętych normach społecznych i etycznych, przejawiających się w postawach rodzicielskich, więziach uczuciowych i relacjach emocjonalnych między rodzicami i dziećmi. Rodzina jest ukształtowaną historycznie wspólnotą życia najbliższą człowiekowi, bo naturalną, pierwotną, niepowtarzalną, niemożliwą do pełnego zastąpienia⁵⁰.

W kontekście uregulowań formalno-prawnych o zasięgu krajowym, jak również globalnym aktualny układ prawny w Polsce, w myśl ratyfikowanej w 1991 roku Konwencji o Prawach Dziecka⁵¹, nakłada na rodziców lub, w określonych przypadkach, opiekunów prawnych wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski (art. 18). Z kolei Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków, związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi (art. 18).

Oprócz Konwencji o Prawach Dziecka, Polska, jako kraj należący do Organizacji Narodów Zjednoczonych (od 1945 roku) oraz członek Unii Europejskiej, honoruje również takie akty, określające status prawny rodzica, jak: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 roku, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 roku, Deklaracja Praw Dziecka ONZ z 1959 roku oraz Uchwałę Parlamentu Europejskiego o Wolności Wychowania we Wspólnocie z 1984 roku. Ponadto nauczyciele, rodzice, wychowawcy, przedstawiciele nauk pedagogicznych i administratorzy szkół z czternastu krajów Europy, w tym także Polski, tworzą Europejskie Forum Wolności w Oświacie. Forum to przypomina rządów krajów członkowskich poszczególne zapisy ze wspomnianych dokumentów, domagając się ich realizacji. Nacisk kładzie się tu przede wszystkim na

⁵⁰ Cudak H., *Od Redakcji*, „Pedagogika Rodziny”, nr 1(1)/2011, s. 5-6.

⁵¹ Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991 r.) Dz.U.1991.120.526.

zapewnienie prawa szkoły do samzarządzania i prawa rodziców do współdziałania⁵².

Ujęty w wymienionych wyżej dokumentach format partycypacji i współaktywności rodziców w procesie wychowania i edukacji swoich dzieci, zamyka się w takich obszarach jak: prawo rodziców do określania wychowania i rodzaju nauczania ich małoletnich dzieci; prawo rodziców do wyboru szkoły dla dziecka; prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z ich przekonaniami religijnymi. Ponadto zapewnia prawo do wychowania i nauki w ramach szkolnictwa, odpowiadającego różnorodności ludzi i ich potrzebie swobodnego rozwoju.

Prawa te znajdują swe odbicie w najważniejszym akcie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej – Konstytucji⁵³. Prawa rodziców ujmuje ona w nawiązaniu do ochrony wolności przekonań, praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych obywatela, rodziny, dziecka. „Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania”⁵⁴. Oznacza to, że polskie prawo respektuje i uznaje nadrzędną rolę rodziców w procesie wychowania ich dzieci, zwracając uwagę na konieczność przestrzegania prawa dziecka do wolności sumienia i wyznania oraz przekonań. Są one podstawą do współpracy rodziców i nauczycieli w trosce o dobro, wychowanie oraz edukację dzieci i młodzieży.

Ratyfikacja przez Polskę w 1991 roku Konwencji o Prawach Dziecka, zbiegła się w czasie ze zmianami i poszukiwaniem nowych rozwiązań w polskim systemie edukacji. Przed rokiem 1989 odpowiedzialność za losy placówek przedszkolnych, szkoły i edukacji spoczywała na państwie. Zasadniczo rodzice nie mieli praw w tych instytucjach, wskazywano im inne obszary działania niż troska o edukację ich dzieci. Szkoły i przedszkola były odcięte od społecznych „korzeni”, funkcjonowały jako instytucje, które na pierwszym miejscu stawiały ideologiczne wytyczne państwa.⁵⁵ Niezbędne zatem okazało się określenie idei przewodniej, celów i zadań edukacji oraz jej długofalowego programu realizacji. Treścią podstawowego hasła, które w Polsce po 1989 r.

⁵² E. Suwiński, *Europejski wymiar polskiej edukacji*, Wydawnictwo „Temat”, Łysomice 2002, s. 55.

⁵³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe, zatwierdzona w ogólnonarodowym referendum 25 maja 1997 roku, ogłoszona w Dzienniku Ustaw: Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483.

⁵⁴ Ibidem, Rozdział 2, Wolności, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela, art. 48.

⁵⁵ M. Trzczińska-Król, *Współpraca ze szkołą jako prawo i obowiązek rodzica*, [w:] *Nauczyciele i rodzice. Komunikacja. Relacje. Współpraca*, J. Łukasiewicz-Wielba (red.), Wyd. APS, Warszawa 2014, s. 39.

przyświecało zmianom w edukacji, była: deetatyzacja, demonopolizacja i decentralizacja⁵⁶.

Konkretne zmiany w systemie edukacji wprowadziła Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r.⁵⁷, znosząca ustawę obowiązującą od 1961 r. Dotyczyły one głównie autonomii szkół, możliwości zakładania placówek niepublicznych przez osoby prawne i fizyczne, rozszerzenia kompetencji społecznych organów szkół, wyboru dyrektora w wyniku konkursu. Nowa ustawa nie spełniła jednak pokładanych w niej nadziei, ponieważ zakładany program wychowania i nauczania nie był skorelowany z reformą gospodarki oraz modernizacją instytucji społecznych i politycznych⁵⁸. Nowy etap prac nad systemem kształcenia rozpoczął w maju 1998 roku projektem Ministerstwa Edukacji Narodowej: *Reforma systemu edukacji*. Zakładał on wprowadzenie nowej struktury systemu edukacji, stwarzającej odpowiednie warunki do podniesienia poziomu edukacji społeczeństwa poprzez upowszechnianie wykształcenia średniego, wyrównywanie szans edukacyjnych oraz sprzyjanie poprawie jakości edukacji, rozumianej jako integralny proces wychowania i kształcenia. Ostatecznie reformę ustroju szkolnego wprowadziła ustawa z 8 stycznia 1999 roku,⁵⁹ inicjująca szereg istotnych zmian we wszystkich ważnych obszarach edukacji. Zmianom uległa struktura organizacyjna szkolnictwa, programy nauczania, zarządzanie i nadzorowanie oświaty, sposób oceniania i egzaminowania uczniów, kształcenia i doskonalenia nauczycieli, system ich awansowania i finansowania, a także kwestie dotyczące partycypacji i współaktywności rodziców w procesie edukacji⁶⁰. W założeniach reformy wyraźny akcent został położony na umocnienie roli rodzica jako współuczestnika procesu edukacji swojego dziecka i pełnoprawnego członka szkolnej społeczności. Reformę

⁵⁶ Z. J. Mikołajczyk, *Edukacja a równość szans w okresie transformacji*, [w:] *Nierówni i równiejsi. Sprawiedliwość dystrybucyjna czasu transformacji w Polsce*, T. Kowalik, (red.), Fundacja Innowacja, Warszawa 2002, s. 330.

⁵⁷ Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. Dz.U. Nr 95, poz. 425. Warszawa, 25 października 1991 r.

⁵⁸ S. Juszczyk, *Polska rzeczywistość edukacyjna w sytuacji zmiany społecznej*, [w:] *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej i oświatowej studia – rozprawy – praktyka*, S. Juszczyk, M. Kisiel, A. Budniak, (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2011, s. 22.

⁵⁹ M. Szyszka, *Edukacja w Polsce – konieczność reformy i nowe wyzwania*, „Roczniki Nauk Społecznych”, Tom 2(38), Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 255-274.

⁶⁰ Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 r. – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz.U. z 1999 r. nr 12, poz. 96, z późn. zm.)

oświatowego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem nazwano „prorodzinną”, za najważniejsze jej cele przyjmując m.in.: odtworzenie naturalnej odpowiedzialności za los dziecka, którą ponosić powinny osoby mu najbliższe: rodzice, bliższa i dalsza rodzina, ciała społeczne i instytucje lokalne, a w razie konieczności - przedstawiciel administracji publicznej możliwie najniższego szczebla, a nie ponadlokalne organy i instytucje rządowe. Takie stanowisko było podyktowane negatywną oceną dotychczasowej sytuacji wychowawczej instytucji oświaty, a wśród jej podstawowych przejawów braku odpowiednio zorganizowanej współpracy z domem rodzinnym. Zaproponowano zatem potraktowanie domu rodzinnego jako bezwzględnie priorytetu w wychowaniu dzieci i młodzieży z naciskiem na prawo rodziców do decydowania o całym procesie wychowania dziecka, również o tym, który dokonuje się w instytucjach oświatowych. W ten sposób autorzy reformy starali się wykreować obraz współodpowiedzialności rodziców, instytucji oświatowych i gminy (samorządu lokalnego) za edukację⁶¹.

Od roku szkolnego 2017/18 w polskim systemie oświatowym rozpoczęto wdrażanie kolejnej reformy oświaty. Prace nad jej przygotowaniem trwały od początku 2016 roku. Zainaugurowała je ogólnopolska debata o edukacji „Uczeń. Rodzic. Nauczyciel – Dobra Zmiana” oraz kolejne liczne spotkania i rozmowy z nauczycielami, samorządowcami i rodzicami. Jednocześnie w MEN trwały prace zespołów eksperckich w kilkunastu grupach tematycznych. Ogólnopolska dyskusja zakończyła się pod koniec czerwca 2016 w Toruniu, gdzie przedstawione zostały główne założenia reformy edukacji. Oś zreformowanego systemu edukacji stanowi Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe⁶² wraz ze znowelizowaną Ustawą z 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁶³.

Jakkolwiek kwestie dotyczące współpracy przedszkola z rodzicami określa szereg przepisów prawa oświatowego, to, jak słusznie zauważa D. Skrzyński, przepisy prawa oświatowego nie są tworzone odrębnie tylko dla przedszkoli, co oznacza, że dotyczy ich większość przepisów, odnoszących się

⁶¹ Reforma systemu edukacji. Koncepcja wstępna, Pomarańczowa książeczka reformy Warszawa 1998 (broszura MEN), s. 21. Zob. też. W. Książek, *Rzecz o reformie edukacji 1997-2001*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2001, ss. 143.

⁶² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017r. poz. 59).

⁶³ Ustawa z 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r. poz. 1943 ze zm.).

do szkół. Stanowi o tym art. 3 pkt 1 Ustawy o systemie oświaty⁶⁴, który wskazuje, że ilekroć w przepisach jest mowa bez bliższego określenia o szkole, należy przez to rozumieć także przedszkole. Ponadto, ilekroć mowa o rodzicach – należy przez to rozumieć także prawnych opiekunów dziecka oraz osoby (podmioty), sprawujące pieczę zastępczą nad dzieckiem (art. 3. pkt 10). Jednakowa regulacja znajduje się w Karcie Nauczyciela. W praktyce jednak większość przepisów nie dotyczy przedszkoli, co utrudnia dyrektorom rozeznanie się w systemie prawa. Akty prawne obowiązujące w przedszkolu dzielą się na akty prawa powszechnie obowiązującego (ustawy, rozporządzenia) i akty prawa miejscowego (w przypadku przedszkoli przede wszystkim uchwały rady gminy i zarządzenia wójta, burmistrza, prezydenta miasta)⁶⁵.

Kwestie odnośne relacji i współpracy na linii przedszkole – rodzice, zostały dookreślone w Ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe⁶⁶ w formie zestawu praw rodziców jako współuczestników i współkreatorów edukacji przedszkolnej dziecka. Zasadniczo można podzielić je na dwie części. Pierwsza, dotycząca zagadnień związanych z udziałem rodziców w organizacji pracy przedszkola obejmuje: wpływ rodziców na organizację zajęć dodatkowych dla dzieci i ramowego rozkładu dnia oraz zasady przyprawiania i odbierania dzieci z przedszkola przez rodziców lub upoważnioną przez nich osobę, zapewniającą dziecku pełne bezpieczeństwo, a także kwestie dotyczące czasu pracy przedszkola ustalonego przez organ prowadzący na wniosek dyrektora przedszkola, w uzgodnieniu z radą przedszkola, a w przypadku braku rady przedszkola z radą rodziców. Z kolei druga część, określająca grupę uprawnień rodziców uwzględnia zagadnienia związane bezpośrednio ze współdziałaniem z rodzicami jako zadania przedszkola i nauczycieli. W ramach realizacji tych zadań obowiązkiem przedszkola jest określenie form współdziałania oraz częstotliwość organizowania kontaktów z rodzicami, kwestie wychowania i nauczania dziecka z uwzględnieniem prawa rodziców do znajomości zadań, wynikających w szczególności z programu wychowania przedszkolnego, realizowanego w danym oddziale i uzyskiwania informacji dotyczących dziecka, jego zachowania i rozwoju⁶⁷.

⁶⁴ Ibidem, art. 3. pkt 1.

⁶⁵ D. Skrzyński, *Akty prawne obowiązujące w przedszkolu*, „Bliżej Przedszkola”, nr 5.128/2012, s. 7-12.

⁶⁶ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59).

⁶⁷ Ibidem, Art. 102.1. pkt 6, 7, 10, 12b.

W odniesieniu do rodziców jako podmiotu uczestniczącego w kreowaniu edukacji przedszkolnej dziecka należy również odnieść się do tych przepisów prawa oświatowego, które dotyczą rady rodziców. Rodzice wraz z dziećmi i nauczycielami tworzą środowisko przedszkolne działające na rzecz stałego budowania i doskonalenia warunków wychowania i edukacji. Dla każdego z wymienionych wyżej podmiotów ustawodawca przewidział możliwości zrzeszania się i wypowiedzania w sprawach przedszkola. Zgodnie z art. 87 Ustawy Prawo oświatowe obowiązek powołania rad rodziców nie dotyczy szkół i placówek publicznych, prowadzonych przez osoby prawne inne niż jednostki samorządu terytorialnego lub przez osoby fizyczne oraz szkół i placówek niepublicznych. W przepisie tym chodzi jednak o obowiązkowe działanie. Przepisy prawa nie wykluczają natomiast powołania takich rad w ramach aktów wewnętrznych⁶⁸.

Rada rodziców jest organem wewnętrznym, stanowiącym społeczny organ opiniotwórczy i doradczy przedszkola, współdziałający z nauczycielami i rodzicami w celu ujednoczenia oddziaływań na dzieci przez rodzinę i przedszkole. Rada rodziców reprezentuje ogół rodziców wychowanków przedszkola. W jej skład wchodzi co najmniej 6 przedstawicieli wybranych w tajnych wyborach (jedno dziecko reprezentuje jeden rodzic). Wybory przeprowadza się na pierwszym zebraniu rodziców w każdym roku szkolnym. Rada rodziców uchwała regulamin swojej działalności, w którym określa w szczególności wewnętrzną strukturę i tryb pracy rady (Art. 83.).

Kompetencje rady rodziców zostały określone między innymi w *Ustawie Prawo oświatowe* oraz wydanym przez MEN dokumencie *Rady rodziców. Kompetencje i zasady działania*⁶⁹. Określono w nich następujące zadania i kompetencje rady rodziców: występowanie do dyrektora i innych organów przedszkola, organu prowadzącego przedszkole oraz organu nadzoru z wnioskami i opiniami we wszystkich sprawach dotyczących przedszkola; uchwalanie w porozumieniu z Radą Pedagogiczną realizowanego przez nauczycieli programu wychowawczego, obejmującego treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do wychowanków oraz uchwalanie programu profilaktyki, dostosowanego do potrzeb rozwojowych wychowanków oraz potrzeb danego środowiska, obejmującego treści i działania o charakterze profilaktycz-

⁶⁸ Ibidem, Art. 87.

⁶⁹ *Rady rodziców. Kompetencje i zasady działania. Dobra szkoła*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, www.men.gov.pl, s. 1-15.

nym skierowane do wychowanków, nauczycieli i rodziców. Ponadto, opiniowanie programu i harmonogramu poprawy efektywności opieki, edukacji i wychowania w przedszkolu; opiniowanie projektu planu finansowego składanego przez dyrektora; zatwierdzanie planu finansowego Rady Rodziców na dany rok szkolny, a także gromadzenie funduszy z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł,⁷⁰ jak również udział w pracach komisji konkursowej wyłaniającej kandydata na dyrektora przedszkola, szkoły, placówki, zespołu⁷¹.

Zasadniczo współpraca przedszkola z rodzicami powinna mieć swoje odzwierciedlenie w dokumentacji placówki np. statut przedszkola, program wychowawczy zgodny z podstawą programową wychowania przedszkolnego, regulamin rady rodziców, regulamin Rady Pedagogicznej, program profilaktyki przedszkola i inne. Dokumenty te, tworzone są przy udziale oraz akceptacji przedstawicieli rodziców, stanowią podstawę prawną ich współuczestnictwa i współodpowiedzialności w różnorodnych obszarach działalności przedszkola.

Aktualne wymogi w zakresie współpracy z rodzicami dla wszystkich placówek przedszkolnych określają *Wymaganie nr 6*⁷² oraz podstawa programowa wychowania przedszkolnego z dnia 14 lutego 2017 r.⁷³ *Wymaganie 6* „Rodzice są partnerami przedszkola” już w samym opisie wskazuje, że współpraca ta powinna mieć partnerski charakter. Istotę tak rozumianego partnerstwa powinno stanowić obopólne zainteresowanie rzeczywistą i efektywną, a nie tylko deklaratywną współpracą. Budowanie partnerskich relacji wymaga ze strony przedszkola tworzenia możliwości do kontaktowania się (komunikowania się) rodziców z nauczycielami i osobami odpowiedzialnymi za kierowanie placówką. Współpraca rodziców z przedszkolem powinno prowadzić do podejmowania skutecznych działań w zakresie rozwiązywania pojawiających się problemów. Osiągnięcie partnerstwa we współpracy z rodzicami nie jest

⁷⁰ Ibidem, Art. 84. Zob. też: *Rady rodziców. Kompetencje i zasady działania. Dobra szkoła*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, www.men.gov.pl, s. 1-15.

⁷¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59). Art. 63 ust. 14.

⁷² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. poz. 1611) ogłoszono dnia 29 sierpnia 2017 r. obowiązuje od dnia 1 września 2017 r., § 2. Załącznik: Wymaganie 6. „Rodzice są partnerami przedszkola”.

⁷³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017 poz. 356. Załącznik 1.

zadaniem łatwym, jednak *Wymaganie 6* jednoznacznie określa obowiązki w tym zakresie, wskazując jednocześnie zadania, które należy podjąć. W charakterystyce *Wymagania 6* przyznaje się rodzicom prawo do współdecydowania w sprawach przedszkola oraz wskazuje na obowiązek uczestnictwa rodziców w podejmowanych działaniach. Współpraca z rodzicami ma efektywnie wpływać na rozwój dzieci, a jednym ze sposobów na uzyskanie wysokiego poziomu jej efektywności jest systematyczne pozyskiwanie i wykorzystywanie opinii rodziców (najczęściej ankiety skierowane do rodziców) na temat pracy przedszkola (ewaluacja wewnętrzna). Kryterium badań w tym zakresie powinny stanowić: partycypacja rodziców w podejmowanych w przedszkolu decyzjach oraz działaniach; użyteczność współpracy z rodzicami dla realizacji potrzeb rozwojowych dzieci oraz skuteczność działań podejmowanych przez przedszkole w zachęcaniu rodziców do wyrażania opinii dotyczących planowania i realizacji działań przedszkola⁷⁴.

Zakres wymogów dotyczących współpracy przedszkola z rodzicami uwzględnia również podstawa programowa wychowania przedszkolnego. Co prawda wskazuje ona na zadania nauczycieli wobec rodziców, jednak nie są one tak szczegółowo sprecyzowane, jak w poprzedniej wersji ustawy. Spośród siedemnastu zadań, które w zakresie współpracy z rodzicami wyznaczyło przedszkolom ministerstwo, wymienia się trzy: „współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka”; „kreowanie, wspólne z wymienionymi podmiotami, sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijania zachowań wynikających z wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju”; „systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju”⁷⁵. Nawiązanie partnerskich relacji z rodzicami jest nie tylko wymogiem ministerialnym, ale przede wszystkim powinno być stanem pożądanym przez samych nauczycieli

⁷⁴ W. Mądrowska, *Współpraca przedszkola z rodzicami. Ewaluacja wymagania 6*. „Monitor Dyrektora Przedszkola”, nr 91, 2018, s. 4-9.

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., op. cit., *Zadania przedszkola*, pkt 12, 13, 14.

i dyrekcję przedszkola. Wyniki ewaluacji pracy wychowawczej, a w szczególności wymagania w zakresie kształtowania postaw i respektowania norm społecznych, powinny dawać pełen obraz warunków, jakie tworzone są w przedszkolu w zakresie partnerstwa rodziców⁷⁶.

Reasumując, na przestrzeni minionych dwudziestu ośmiu lat w polskiej rzeczywistości oświatowej ukonstytuowały się na trwałe między innymi takie prawa indywidualne i zbiorowe oraz obowiązki rodziców w zakresie ich współuczestnictwa w procesie edukacji, jak: prawo do kształcenia dzieci, prawo do wyboru rodzaju przedszkola / szkoły dla dziecka, prawo do informacji na temat postępów dzieci, wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem i poglądami, uzyskiwania pomocy od państwa i innych podmiotów, prawo opiniotwórcze i decyzyjne (z racji przynależności i działalności np. w radzie rodziców) oraz inne. Współcześnie rodzic nie jest zatem bezwolnym obserwatorem zjawisk dokonujących się w środowisku pozarodzinnym dziecka, lecz partycypantem w wychowywaniu, czynnym uczestnikiem życia przedszkola/szkoły/placówki i partnerem w podejmowaniu różnorodnych decyzji w ramach określonych ustaleń prawnych. Przemiany edukacyjne i społeczne sprawiły, że przedszkola wciąż na nowo muszą precyzować swoją rolę oraz miejsce w społeczeństwie, jak również dopasowywać ofertę do aktualnych potrzeb dzieci i rodziców oraz do wymogów otaczającej rzeczywistości. W procesie tym rodzina powinna aktywnie uczestniczyć i być postrzegana jako partner, współtwórca oraz współrealizator pracy wychowawczej⁷⁷.

Umiejętnie zorganizowana współpraca z rodzicami stanowi ważną determinantę osiągnięć edukacyjno-wychowawczo-opiekuńczych przedszkola. Sposób jej organizacji w znacznym stopniu zależy od specyfiki i wiedzy o środowisku (w którym działa przedszkole), albowiem to ono w zasadniczy sposób wyznacza kierunek aktywności placówki oraz formy i zakres podejmowanej współpracy. Jednakże, w odniesieniu do współpracy z rodzicami, niezależnie od usytuowania środowiskowego przedszkola, powinno ono dążyć do jej realizacji w ramach obligatoryjnych, podstawowych funkcji, wśród których wymienia się między innymi: rozszerzanie i pogłębianie wiedzy rodziców o dziecku i ustalanie wspólnych jednolitych form oddziaływania wychowawczego (integrowanie zabiegów wychowawczych); podnoszenie kultury pedagogicznej rodziców (pedagogizacja, wspomaganie działań wychowawczych rodziców);

⁷⁶ W. Mądrowska, *Współpraca przedszkola...*, op. cit., s. 5.

⁷⁷ G. Paprotna, *Problemy współpracy przedszkola z rodziną w świetle przemian edukacyjnych*, „Nauczyciel i Szkoła”, nr 2(9), 2000, s. 98.

wspieranie rodziców w poszukiwaniu sposobów zmiany relacji z dziećmi; włączanie rodziców do wychowawczych i organizacyjnych problemów placówki przedszkolnej. Ponadto, spośród innych funkcji współpracy M. Łobocki wymienia: uświadomienie rodzicom, że wielostronny rozwój dziecka zależy od wspólnie realizowanych działań, wzmacnianie więzi emocjonalnej między nauczycielem i rodziną podczas wspólnie wykonywanych zadań, a także umożliwienie dwukierunkowego porozumiewania się nauczycieli i rodziców na zasadzie demokratyzmu i partnerstwa oraz wymiana opinii i spostrzeżeń⁷⁸.

Poprawność relacji na linii przedszkole – rodzice warunkowana jest obopólnym respektowaniem przez obie strony określonych zasad właściwie pojmowanej współpracy, wśród których wyróżnia się takie jak:

- zasada pozytywnej motywacji, partnerstwa, jedności oddziaływań i systematycznej współpracy, wskazująca, że warunkiem skutecznej współpracy wychowawców i rodziców jest całkowicie dobrowolny w niej udział oraz świadomość związanych z nią korzyści;
- zasada partnerstwa, uwzględniająca równorzędne prawa i obowiązki wychowawców i rodziców (równouprawnienie obydwu stron, tworzenie wspólnoty opartej na w miarę jednakowym udziale w podejmowaniu decyzji i ponoszeniu odpowiedzialności za wprowadzenie ich w życie);
- zasada jedności oddziaływań, wskazująca na potrzebę realizowania przez wychowawców i rodziców/opiekunów dziecka zgodnych celów oraz metod i form oddziaływań w pracy wychowawczej;
- zasada wielostronnego przepływu informacji – umożliwi ona zbiorowe oraz indywidualne sposoby porozumiewania się poprzez wielokierunkowy przepływ informacji;
- zasada systematycznej współpracy, podkreślająca potrzebę czynnego i stałego zaangażowania się w wykonywanie zadań inicjowanych i organizowanych podczas współdziałania wychowawców i rodziców⁷⁹.

Stosowanie się do wspólnie akceptowanych zasad jest nie tylko gwarantem jakości współpracy przedszkola z rodzicami, ale również elementem

⁷⁸ M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa, 1985.

⁷⁹ W. Kuśmierz, *Współpraca nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły*, „Życie Szkoły”, nr 3, 2001, s. 142-144. Zob. też. Krupicka E., Męczywór A., *Rodzice są partnerami szkoły/przedszkola. Zeszyt nr 12*, [w:] *Wsparcie rozwoju szkół i przedszkoli. Przewodnik metodyczny dla dyrektorów i nauczycieli*, Powiatowe Centrum Edukacyjne w Lubaniu, Lubania 2015, s. 5-6.

sprzyjającym uzupełnianiu oddziaływań wychowawczych domu rodzinnego dziecka, wspieraniu i pobudzaniu jego rozwoju oraz optymalizacji i ujednoczenia systemu postępowania z dzieckiem. Podkreślić przy tym należy, że budowanie poprawnych relacji, uwzględniających potrzeby zarówno przedszkola, jak i rodziców jest procesem wymagającym wypracowania określonych form i sposobów współpracy, adekwatnych do zmieniającej się rzeczywistości wychowawczej, w tym oczekiwań rodziców. W praktyce, dostosowanie możliwości organizacyjnych i planu wychowawczego przedszkola do oczekiwań rodziców i w zgodzie z prawem rodziców do stanowienia opieki nad dzieckiem, nakłada szczególne obowiązki na dyrektora i nauczycieli przedszkola. Jak podkreśla M. Parlak, posiadając odpowiednie kompetencje i doświadczenie nauczyciele powinni pielęgnować kontakty z rodziną, a także dbać o ścisłe współdziałanie i rozwijanie współpracy ze środowiskiem rodzinnym dziecka⁸⁰.

Zasadniczo, podstawą właściwych relacji są codzienne kontakty między nauczycielami i rodzicami oraz kontakty między samymi rodzicami. Zaczynają się one w momencie, gdy rodzice zjawiają się w przedszkolu celem zapisania dziecka do placówki. Nierzadko pierwszy kontakt i atmosfera mu towarzysząca decyduje o sukcesie przyszłej współpracy. J. Szempruch zauważa przy tym, że przekaz i wymiana informacji we wspólnych relacjach przynieść mogą pozytywne efekty, jakimi będą procesy spełniające pewne warunki, a mianowicie: będą przebiegać w przyjaznej atmosferze, z zapewnieniem poczucia bezpieczeństwa uczestniczących w nich osób. Ponadto, osoby podejmujące komunikację zadbają o uzyskanie informacji zwrotnych. Wymiana informacji dokonywać się będzie systematycznie, a sposób przekazu informacji odpowiadać będzie oczekiwaniom adresatów⁸¹.

Angażując się w pracę przedszkola rodzice mogą wypełniać zróżnicowane role, od decydentów (ucząc się nowych umiejętności edukacyjnych i społecznych w środowisku przedszkolnym) poprzez osoby pomocne nauczycielowi i wspomagające przedszkole w różnorodnych czynnościach organizacyjnych aż po nauczycieli własnych dzieci. Budowanie właściwego kontaktu z rodzicami powinno odbywać się w oparciu o diagnozę wzajemnych relacji,

⁸⁰ M. Parlak, *Współpraca przedszkola z rodzicami i środowiskiem lokalnym*, [w:] *Wybrane zagadnienia z pedagogiki przedszkolnej*, E. Zyzik (red.), Wydawnictwo UHP Jana Kochanowskiego, Kielce 2009, s. 179.

⁸¹ J. Szempruch, *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodowy*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2001, s. 164-165.

uzgodnienie oczekiwań oraz ustalenie konkretnych reguł współpracy, a także opracowanie porozumienia w pokonywaniu trudności⁸².

Stosowane w praktyce określone formy współpracy przedszkola z rodzicami zależą od potrzeb danego środowiska, usytuowania przedszkola, charakteru pracy zawodowej rodziców, ich wykształcenia i zainteresowań. Ponadto powinny uwzględniać równoczesne zaangażowanie nauczyciela, rodzica i dziecka, pedagogizację rodziców oraz integrację rodziny i przedszkola. Interesujące formy współpracy przedszkola z rodzicami, oparte na wspólnym zaangażowaniu, tworzeniu i doświadczaniu wzmacniają rangę placówki, co pozwala na utrzymanie przez nią dobrej pozycji w środowisku. Praktyka pokazuje, że rodzice oczekują od przedszkola takich form współpracy, które wzbogacą ich wiedzę o dziecku, a tym samym ułatwią jego wychowanie. Odpowiednio dobrane i stosowane formy współpracy sprawiają, że przedszkole nabiera otwartego charakteru, staje się mniej wyizolowane w środowisku, intensyfikuje rozwój wychowanków, w szczególności moralny, społeczny i intelektualny. Do najbardziej popularnych form współpracy przedszkola z rodzicami zalicza się:

- kontakt bezpośredni, rozmowy indywidualne,
- zebrania ogólne i grupowe,
- zajęcia otwarte dla rodziców,
- dni otwarte w przedszkolu,
- zajęcia prowadzone przez rodziców,
- spotkania warsztatowe dla rodziców i dzieci,
- udział w imprezach i uroczystościach,
- kącik dla rodziców,
- wykłady i pogadanki – edukacja pedagogiczna rodziców,
- wycieczki, zawody, festyny,
- strona internetowa przedszkola,
- gazetka dla rodziców,
- rada rodziców,
- konsultacje⁸³.

⁸² R. Dąbrowska, *Dom – przedszkole, poszukiwanie form współpracy*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 7/2000, s. 30-31.

⁸³ Za: W. Bartoszewska, *Formy współpracy przedszkola z rodzicami – aspekt praktyczny*, „Wychowanie w Przedszkolu”, 16/2018; Por. też: L. Weselińska, *Współpraca przedszkola z rodziną i środowiskiem*, [w:] *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, M. Kwiatkowska (red.), WSiP, Warszawa 1986.

Kontakt bezpośredni i rozmowy indywidualne nie powinny mieć charakteru sporadycznego. Prowadzenie rozmów z rodzicami wymaga taktu i wiedzy pedagogicznej ze strony nauczyciela. Efekt każdej rozmowy zależy od stworzenia pozytywnego nastawienia jej uczestników, stąd każdego rozmówcę nauczyciel powinien postrzegać jako kompetentnego partnera w sprawach wychowania dziecka. Ponadto, kontakt bezpośredni buduje wzajemne zaufanie oraz wpływa na relacje i szacunek dwóch stron. Możliwa jest też ewolucja wzajemnych stosunków, czyli przejście od biernego zaufania, które koncentruje się na uznaniu istniejących sposobów postępowania do tzw. zaufania aktywnego, wymagającego negocjacji i stałego odnawiania zaufania pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Tak budowane relacje stają się bardziej elastyczne, łatwiej też odbierają i przyjmują wszelkie zmiany⁸⁴.

Zebrania ogólne i grupowe. Zwykle organizowane są 3-4 razy w ciągu roku, adekwatnie do potrzeb danej placówki. Zarówno zebrania ogólne, jak i grupowe powinny być odpowiednio zaplanowane i przygotowane przez nauczycieli/dyrektora placówki, gdyż sposób ich prowadzenia przekłada się na klimat kontaktów nauczyciele-rodzice. Na ogół tematyka zebrań oscyluje wokół zróżnicowanych zagadnień, począwszy od kwestii organizacyjnych, zagadnień dotyczących kierunku pracy w danym roku szkolnym, bieżącej działalności placówki aż po tematykę dotyczącą pracy wychowawczej, pedagogicznej, terapeutycznej, osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych. Generalnie, tematyka zebrań ogólnych i grupowych uzależniona jest od środowiska, w którym usytuowane jest przedszkole i powinna być tak dobrana, aby interesowała wszystkich rodziców i wzbogacała ich wiedzę o wychowaniu dzieci i, co ważne, wynikała z bieżącej pracy z dziećmi i indywidualnych kontaktów z rodzicami. Zaletą zebrań, przede wszystkim grupowych jest m. in. to, że odbywają się w małym gronie osób zainteresowanych problemami dotyczącymi określonej grupy wiekowej. Ponadto, stanowią dobrą okazję dla nauczyciela do poznania postaw rodzicielskich, poglądów na wychowanie, co ubogaca wiedzę o podopiecznych oraz sprzyja podejmowaniu adekwatnych działań wychowawczych, opiekuńczych itp.

Zajęcia otwarte dla rodziców zasadniczo należy organizować 2-3 razy w ciągu roku w każdej grupie przedszkolnej. Taka forma jest dobrą okazją dla rodziców do obserwacji sposobów kierowania działalnością dzieci, wyzwalania

⁸⁴ A. Giddens, *Europa w epoce globalnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 186-192.

ich aktywności, a także oceny dziecka na tle rówieśników. Istotną częścią zajęć otwartych jest ich wspólne omówienie z rodzicami, wyjaśnienie tematu, założonych celów, wdrożonych metod, form i środków. Taka forma pedagogizacji z jednej strony może stanowić dla rodziców zachętę do wykorzystania podobnych zabaw i ćwiczeń z dzieckiem w domu, z drugiej natomiast jest bardzo ważnym elementem integracji przedszkola ze środowiskiem rodzinnym dziecka.

Dni otwarte w przedszkolu stanowią cykliczną propozycję wielu placówek przedszkolnych. Forma ta jest dobrą okazją dla rodziców i ich dzieci do kompleksowego zapoznania się z ofertą wybranej placówki dzięki możliwości poznania nowego otoczenia, doświadczenia przez dziecko czegoś zupełnie mu nieznanego, uczestnictwa we wspólnej zabawie z rówieśnikami i rodzicami, obejrzenia pomieszczeń, zabawek, zapoznania się i rozmowy z nauczycielami, dyrektorem o programie dydaktyczno-wychowawczym, zajęciach dodatkowych, strukturze organizacyjnej oraz innych interesujących aspektach funkcjonowania przedszkola.

Zajęcia prowadzone przez rodziców są ciekawą propozycją w realizacji zadań przedszkola w obszarze współpracy z rodzicami. Angażują się w nie rodzice wykonujący ciekawe zawody lub posiadający atrakcyjne pasje, zainteresowania. Na ogół są to zajęcia prowadzone w formie zabawy z wykorzystaniem różnorodnych rekwizytów i rodzajów aktywności. Jak zauważają nauczyciele, często u profesjonalisty nie odnajdzie się takich emocji, jak u rodziców z pasją i umiejętnością pobudzania jej u dzieci. Wyzwolenie i wykorzystanie siły twórczej drzemiącej w rodzicach (ich pomysłów, rad, entuzjazmu, zdolności, doświadczeń życiowych) niewątpliwie stwarza lepsze warunki rozwoju psychicznego i fizycznego dzieci. Ponadto, dzięki takiej formie współuczestnictwa rodziców tworzy się swoisty klimat przedszkola, zacieśnia więź między rodzicami, dziećmi i nauczycielami.

Spotkania warsztatowe dla rodziców i dzieci mogą być prowadzone przez specjalistów, jednak zdecydowanie najpopularniejsze są zajęcia z nauczycielami przedszkola. Forma ta skierowana jest do rodziców, dla których ważna jest refleksja dotycząca wychowania, którzy chcą się doskonalić w roli rodzica albo mają konkretne problemy wychowawcze z dzieckiem. Warsztaty są zwykle organizowane przy dowolnej okazji i mogą dotyczyć zróżnicowanej problematyki, począwszy od warsztatów plastyczno-artystycznych, kulinarnych poprzez szkolenia dla rodziców z zakresu wychowania dziecka, umiejętności komunikacji, radzenia sobie z emocjami własnymi i dziecka, zdrowego żywienia, profilaktyki różnych chorób i zdrowego stylu życia, przygotowania

dziecka do przedszkola aż po warsztaty logopedyczne, konsultacje psychologiczne i inne. Uczestnictwo w szkoleniu sprzyja otwarciu się rodziców na kontakty z przedszkolem oraz między sobą, dostrzeżeniu możliwości wspierania siebie nawzajem i wymienianiu się doświadczeniami i informacjami, pozytywnemu wpływowi na dzieci, albowiem są okazją do obserwacji przez dzieci współpracy między rodzicami i nauczycielami. Ponadto, forma warsztatów może stanowić ciekawą wizytówkę i rodzaj reklamy przedszkola w środowisku.

Udział w imprezach i uroczystościach – to jeden ze sposobów pogłębiania więzi uczuciowej pomiędzy dzieckiem a rodzicami, kształtowania postawy społecznej, wyzwiania uczuć życzliwości, zaangażowania w życie środowiska. Forma ta jest powszechnie stosowana we współpracy przedszkola z rodzicami. W zależności od okoliczności jako goście zapraszani są nie tylko rodzice, ale również inni członkowie najbliższej rodziny dziecka. Uroczystości i imprezy przedszkolne (Dzień Babci i Dziadka, Dzień Matki, Dzień Dziecka i inne) są zwykle ściśle powiązane tematycznie z treściami programu. Celem uroczystości jest przede wszystkim chęć sprawienia przez dzieci przyjemności swoim najbliższym, okazanie im miłości, przywiązania, uznania. Uroczystości dostarczają głębokich przeżyć, zarówno rodzicom, jak i dzieciom, a także są impulsem do nawiązania partnerskich stosunków nauczyciela z rodzicami. Dla rodziców stanowią również okazję do obejrzenia swojego dziecka na tle grupy i oceny jego zdolności, umiejętności, zachowania⁸⁵.

Kącik dla rodziców – to przyjęta umownie nazwa miejsca w przedszkolu, w którym rodzice/opiekunowie dziecka mogą zatrzymać się, czekając na dziecko, a przy okazji obejrzeć i przeczytać zgromadzone pozycje np.: regulamin przedszkola, rozkład dnia w przedszkolu, wiersze, tytuły opowiadań, piosenki (repertuar wykorzystywany do nauki w przedszkolu), pozycje z literatury pedagogicznej (artykuły, felietony) dotyczące zagadnień wychowawczych, gazetka tematyczna. Treści materiałów prezentowanych w kąciku dla rodziców nie mogą być izolowane od całokształtu spraw, którymi żyje przedszkole. Powinny wynikać z planów pracy z dziećmi oraz harmonogramu spotkań z rodzicami. Częste zmiany ekspozycji literatury, a przede wszystkim związane komentarze informujące, co zawierają i czemu służą te pozycje, przyczyniają się do rozbudzania zainteresowań rodziców, a tym samym sprzyjają

⁸⁵ Por. A. Skowrońska, *Dziedziny i formy współpracy nauczyciela przedszkola z rodzicami*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, nr 2/2006, s. 23.; A. Sawicka, *Współpraca przedszkola z rodzicami*, WSiP, Warszawa, 1991, s. 138-146.

podnoszeniu ich kultury pedagogicznej. Odpowiedzialność za niektóre części kącika ponoszą nauczyciele, a za inne psycholog przedszkolny, logopeda i dyrektor przedszkola⁸⁶.

Strona internetowa przedszkola. W dobie współczesnej, kiedy znaczny procent społeczeństwa za pośrednictwem coraz bardziej rozpowszechnionego medium, jakim jest Internet, poszukuje określonych informacji, strona internetowa przedszkola stanowi najlepszą wizytówkę i nierzadko jest pierwszym kontaktem z rodzicami zarówno tymi, którzy planują zapisać dziecko do przedszkola, jak również z tymi, których dziecko do niego już uczęszcza. Strona internetowa przedszkola to nie tylko dobry sposób na przedstawienie oferty i zaprezentowanie atutów placówki, to również dobry sposób na usprawnienie komunikacji z rodzicami. Co prawda nawet najstarannie opracowana strona nie zastąpi bezpośredniego spotkania z nauczycielem, to jednak stwarza warunki do bieżącego informowania rodziców o aktualnych i planowanych wydarzeniach w przedszkolu, o zmianach (np. w programie zajęć), rozkładach zajęć, jadłospisie, dyżurach itp. Oprócz możliwości umieszczenia wielu szczegółowych informacji, za pośrednictwem strony internetowej udostępniane są rodzicom różnorodne dokumenty (np. statut placówki, regulamin itp.), a także materiały dostępne w „Kąciku rodzica” oraz cieszące się dużą popularnością galerie z uwiecznionymi na zdjęciach pracami dzieci, z przebiegu zajęć, uroczystości, wycieczek itp. Dzięki fotografiom rodzice mają lepszy obraz tego jak wygląda zabawa i nauka w przedszkolu, zaś dziecko motywację do opowiadania o szczegółach zajęć, w których uczestniczyło. Ponadto, witryny niektórych przedszkoli przygotowane są również do udostępniania treści na portalach społecznościowych np. na Facebooku.

Wykłady i pogadanki – edukacja pedagogiczna rodziców. Zasadniczym celem tej formy współpracy przedszkola z rodzicami jest upowszechnianie wiedzy pedagogicznej i psychologicznej na temat rozwoju i wychowania dzieci oraz celów, zadań, treści, metod, środków i uwarunkowań procesu wychowania, zachodzącego w rodzinie, instytucjach oświatowych, otoczeniu społecznym. Uczestnictwo w wykładach i pogadankach przynosi bez wątpienia korzyści uczestniczącym w niej rodzicom (lepsze poznanie potrzeb i możliwości swojego dziecka), a przy tym jest również doskonałym sposobem doskonalenia nauczycieli oraz służy ujednoliceniu poglądów na temat wychowania

⁸⁶ Ibidem, s. 21; s. 41-42.

i rozwoju dzieci. Forma ta stanowi także płaszczyznę umożliwiającą bliższe poznanie się, omówienie drażliwych tematów, aktualnych potrzeb rodziców, dzielenie się swoimi doświadczeniami i wymianę poglądów ze specjalistami np.: psycholog, logopeda, pedagog, przedstawiciele nauki, kultury, resortu zdrowia, członków stowarzyszeń. Podkreślić przy tym wypada, że edukacja pedagogiczna rodziców powinna być zaplanowana i prowadzona z dużym wyczuwaniem, ze świadomością, że rodzice posiadają własne doświadczenia życiowe, w tym wychowawcze, utrwalone poglądy i postawy, a także reprezentują zróżnicowany poziom moralny, intelektualny i kulturalny.

Wystawka prac dziecięcych na stałe wpisuje się w zestaw form wykorzystywanych do umacniania więzi i kontaktu z rodzicami. Ponadto, stwarza bazę porozumienia między domem dziecka a przedszkolem i wpływa na kontynuację ukierunkowanego wychowania dziecka w rodzinie. Stanowi również środek, umożliwiający rodzicom zrozumienie pracy wychowawczej przedszkola oraz wgląd w praktykę wychowawczą, treść przeżyć dzieci czy wreszcie uczy rodziców patrzeć na działanie i wytwór własnego dziecka, oceniać je porównawczo na tle grupy rówieśników. Podkreślić przy tym należy, że wystawka spełnia swoje zadania dopiero wtedy, gdy reprezentuje wszystkie grupy wiekowe i rozmaite rodzaje twórczości dzieci, zgodnie z podejmowanymi w przedszkolu zajęciami. Wystawki prac, na których często zmieniają się ekspozycje, są skuteczną formą pedagogizacji rodziców, uzupełniającą inne organizowane kontakty⁸⁷.

Spośród innych form współpracy z rodzicami realizowanych przez placówki przedszkolne wymienić należy między innymi: spotkania adaptacyjne, spotkania integracyjne, organizowanie dni tematycznych, pomoc psychologiczno-pedagogiczną (realizacja indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; wspieranie dzieci uzdolnionych, badania diagnostyczne, terapie i inne wedle potrzeb); dyżury rodziców (okazjonalne i dobrowolne, wynikające z potrzeb przedszkola np. podczas wycieczek, zajęć, uroczystości przedszkolnych); skrzynka pytań (przeznaczona dla rodziców, którzy nie mają odwagi na bezpośrednią rozmowę, anonimowe pytania, wskazówki dla konkretnego nauczyciela lub uwagi dotyczące ogólnie przedszkola); udział w konkursach; uczestnictwo w akcjach charytatywnych, proekologicznych, społecznych.

⁸⁷ Ibidem, s. 21-22, s. 52-54.

Ponadto, w ramach podtrzymywania komunikacji z rodzicami coraz bardziej popularne stają się formy wykorzystujące rozwiązania technologiczne np.: krótkie wiadomości tekstowe (SMS-y), w których przekazuje się rodzicom najważniejsze aktualne informacje na przykład, co należy przynieść do przedszkola następnego dnia, jak ubrać dziecko na wycieczkę itp.: poczta elektroniczna (e-mail), umożliwiająca przesyłanie rodzicom tekstów piosenek i wierszyków do poćwiczenia z dziećmi w domu; fanpage na Facebooku, gdzie można publikować najważniejsze informacje z życia przedszkola itp. oraz blogi o charakterze pamiętnika internetowego grupy, w którym można umieszczać relacje i opisy kolejnych tygodni zajęć⁸⁸.

Współpraca przedszkola z rodzicami podyktowana jest potrzebą wspierania rodziny w wypełnianiu jej funkcji wychowawczych oraz z potrzeby unifikacji kierunku wpływu przedszkola i środowiska rodzinnego. Poprzez dobór atrakcyjnych form odpowiednio zaplanowana i prowadzona współpraca przyczynia się do wzrostu motywacji wewnętrznej wszystkich zainteresowanych, a partnerskie relacje generują zwiększenie poczucia pewności siebie oraz swoich mocnych stron, a także docenienie przez współpartnerów posiadanej wiedzy i umiejętności.

1.3. Przedszkole a środowisko lokalne – zadania, formy i partnerzy współpracy, oczekiwania i wzajemne korzyści

Placówki przedszkolne usytuowane są i funkcjonują w zróżnicowanym otoczeniu społecznym, będącym ważnym odniesieniem, zarówno natury aksjologicznej jak również praktycznej. Przedszkole, w zestawieniu ze środowiskiem lokalnym, w którym jest osadzone, tworzy pewną sieć powiązań stanowiących wykładnię do rozwijania i ubogacania wielokierunkowej działalności, nakierowanej na dziecko zarówno w warstwie edukacyjnej (wykorzystując lokalne zasoby przyrodnicze, historyczne lub społeczne), jak również opiekuńczej i wychowawczej. Poza tym, przedszkole może działać jako aktywny podmiot środowiska lokalnego, tworzący pewną płaszczyznę dla inicjatyw społecznych oraz jako partner w różnych przedsięwzięciach i inicjatywach.

Środowisko jest zespołem warunków, pośród których bytuje jednostka oraz czynników, które kształtują jej osobowość i oddziałują stale lub przez

⁸⁸ M. Majorczyk, *Jak utrzymać dobrą współpracę z rodzicami w ciągu roku szkolnego*, „Bliżej przedszkola”, nr 9.192, 2017, s. 16-17.

dłuższy czas⁸⁹. Podkreśla się przy tym potrzebę oddzielenia terminu „środowisko” od „otoczenia”, uznając jednocześnie, że środowiskiem są elementy struktury, która otacza człowieka, działającej na niego, w sposób zintensyfikowany jako system bodźców. Otoczenie zaś jest szeroką strukturą okalającą człowieka, o trwałym lub zmiennym charakterze, która może wpływać na jednostkę bądź też może być jej obojętna⁹⁰.

Z kolei „środowisko lokalne” określane jest jako wydzielony przestrzennie teren, w skład którego wchodzi, oprócz mieszkań, wszelkiego rodzaju urządzenia usługowe, socjalne czy kulturalne, podporządkowane potrzebom oraz strukturom społecznym i demograficznym mieszkańców. Rozwijają się tam grupy społeczności lokalnej, które są podstawą tworzenia się więzi, sprzyjają kontaktom społecznym, tworzeniu się atmosfery swojskości. W środowisku lokalnym ukazują się oraz kształtują siły społeczne jednostkowe i zbiorowe (wolontariusze, samorząd osiedlowy, lokalne ogniwa stowarzyszeń społecznych czy grup zadaniowych).⁹¹ Ponadto, sieć stosunków rzeczowych oraz osobowych nie wpływa na sferę życia prywatnego, lecz służy jego wzbogaceniu, może dawać większe poczucie bezpieczeństwa oraz komfort psychiczny (środowisko lokalne podlega szybkim przemianom). Można mówić również o poczuciu jedności oraz wspólnym działaniu w sytuacji jakichś zagrożeń, jednoznacznego naruszania norm, które regulują życie zbiorowe, występowania sytuacji losowych czy trudnych w życiu jednostek⁹².

Środowisko lokalne jako wydzielony przestrzennie teren zawiera również instytucje służące organizacji życia zbiorowego, takie jak kościół, szkoła, punkty usługowe, socjalne lub obiekty rekreacyjne, jak również mechanizmy, które regulują zachowania jednostek i stosunki międzyludzkie, to jest obyczajowość, autorytety, normy moralne i wzory zachowań⁹³.

⁸⁹ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*, Zakład Naukowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa Kraków 1961, s. 361.

⁹⁰ R. Wroczyński, *Wprowadzenie do pedagogiki społecznej*, PWN, Warszawa 1966, s. 8.

⁹¹ T. Frąckowiak, *Lokalność i wspólnota*, [w:] *Społeczne procesy modernizacyjne w środowisku lokalnym średniego miasta (doświadczenia i propozycje)*, T. Frąckowiak, P. Mosiek, A. Radziejewicz-Winnicki (red.), Wyd. UM Gminy Rawicz, Rawicz-Leszno 2005, s. 39-47.

⁹² S. Kawula, (red.), *Pedagogika społeczna. Dokonania - aktualność - perspektywy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 141.

⁹³ T. Pilch, *Środowisko lokalne - struktura, funkcje, przemiany*, [w:] *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 1995, s. 156.

Zatem, środowisko lokalne cechuje się wieloma właściwościami i elementami regulacyjnymi, decydującymi o tym, iż jest ono osobliwym, szczególnym typem środowiska wychowawczego⁹⁴. W tym względzie jego zasadniczym celem jest kompleksowy rozwój dzieci, młodzieży oraz dorosłych, wspieranie oraz dopełnianie rodziny pod względem opiekuńczym i wychowawczym, zaspokajanie potrzeb psychospołecznych. Poza tym, przybliżanie oraz internalizacja uniwersalnych wartości i kreowanie troski o wspólne dobro, tworzenie warunków aktywności intelektualnej, rekreacyjnej, kreatywnej, wspierającej, organizatorskiej i opiekuńczej, zaspokajanie potrzeb uczestników społeczności lokalnej⁹⁵.

Swoje obowiązki wychowawcze, środowisko lokalne realizuje przy pomocy pobudzania oraz zachęcania jego członków do różnego rodzaju aktywności. Istotnym źródłem siły motorycznej są dokumenty oraz pamiątki z przeszłości, tradycje regionalne, kontakty międzypokoleniowe, rówieśnicze czy zawodowe, jak również działalność socjalna, kulturalna i ekonomiczna⁹⁶. Lokalność przyczynia się do budowy tożsamości człowieka, jego poczucia bezpieczeństwa, zachowania indywidualności oraz humanizacji procesu globalizacji, ta zaś sprzyja pozytywnym zmianom, rozwojowi społeczności, wspólnoty lokalnej pod wieloma względami, a także wzbogaceniu i uatrakcyjnieniu lokalnego środowiska życia i edukacji – rozszerzeniu jego funkcji edukacyjnej, wychowawczej, kulturalnej, socjalno-opiekuńczej, rekreacyjno-kreatywnej⁹⁷. Współpraca na linii przedszkole – środowisko lokalne może wypełniać również funkcję promocyjną i integracyjną. Występy dzieci, prezentowanie własnych osiągnięć w różnych gremiach to działania promocyjne, służące m.in. budowaniu konkretnej marki, która może chociażby zainteresować rodziców zgłoszeniem dziecka do takiego, a nie innego przedszkola. Ponadto publiczne występy mają taki walor, że dzięki uczestniczeniu w nich, dzieci zdobywają kompetencje społeczne, uczą się przełamywać tremę, występować przed innymi. Wspomnieć również wypada o funkcji prewencyjno-profilaktycznej – zapewnienie bezpieczeństwa (np. w ruchu drogowym) i profilaktyce zdrowotnej

⁹⁴J. Surzykiewicz, *Przestrzenno-społeczna orientacja w pedagogice społecznej i pracy socjalnej (wybrane koncepcje i doświadczenia)*, „Pedagogika Społeczna”, Rok X, 3-4 (41-42), 2011, s. 45-74.

⁹⁵J. Pięta, *Pedagogika czasu wolnego*, FREL, Warszawa 2014, s. 231.

⁹⁶Z. Pucek, *Lokalność jako ojczyzna*, [w:] *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*, B. Jałowiecki, K.Z. Sowa, R. Dudkiewicz, (red.), Warszawa 1989, s. 261.

⁹⁷M. Winiarski, *Rodzina – szkoła – środowisko lokalne*, Wydawnictwo IBE, Warszawa 2000, s. 23.

– realizowanej we współpracy z policją, strażą pożarną, strażą miejską, służbami medycznymi i innymi.

Podjęcie i realizacja przez placówki przedszkole zadań w obszarze współpracy ze środowiskiem lokalnym, zostały określone w *Wymaganiu 7* „Przedszkole współpracuje ze środowiskiem lokalnym na rzecz wzajemnego rozwoju” do rozporządzenia MEN z 2017 roku. *Wymaganie 7* wskazuje, że przedszkole, w sposób celowy, współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym. Współpraca przedszkola ze środowiskiem lokalnym wpływa na ich wzajemny rozwój oraz na rozwój dzieci⁹⁸. W uzasadnieniu istoty *Wymaganie 7* wskazuje się, że korzystanie przez przedszkole z zasobów, znajdujących się w najbliższym środowisku służy tworzeniu lub wzbogacaniu warunków podstawowej działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej przedszkola i może przynieść wiele pożytku dla rozwoju dzieci. Wykorzystanie zasobów środowiska jest możliwe dzięki nawiązywaniu i rozwijaniu przez przedszkole współpracy z działającymi w otoczeniu instytucjami i organizacjami oraz społecznością lokalną. Współpraca może przybierać różną postać – od przekazywania informacji po wspólne organizowanie przedsięwzięć – i może dotyczyć różnej liczby podmiotów w zależności od celów, potrzeb i zasobów środowiska lokalnego. W wielu środowiskach, rola przedszkola nie sprowadza się jedynie do edukacji, wychowania i opieki nad dziećmi. Placówka przedszkolna często staje się instytucją wpływającą na rozwój potencjału społecznego środowiska, w którym działa⁹⁹. Oprócz *Wymaganie 7*, kwestie dotyczące współpracy przedszkoli ze środowiskiem lokalnym uwzględnione zostały również w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, wedle której do zadań przedszkoli należy: współdziałanie z różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka; kreowanie wspólnie z wymienionymi podmiotami sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa przedszkolna, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze; rozwijanie zachowań wynikających z wartości możliwych do

⁹⁸ Rozporządzeni Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. poz. 1611) ogłoszono dnia 29 sierpnia 2017 r. obowiązuje od dnia 1 września 2017 r., § 2. Załącznik: Wymaganie 7. „Przedszkole współpracuje ze środowiskiem lokalnym na rzecz wzajemnego rozwoju”.

⁹⁹ Komentarze do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r., op. cit.

zrozumienia na tym etapie rozwoju, a także systematyczne uzupełnianie realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju¹⁰⁰.

Współpraca przedszkola z lokalną społecznością ma za zadanie jej uspołecznienie, które jest rozumiane jako oddziaływanie władz administracyjnych w celu podporządkowania jej oddziaływaniom sił samorządowych, co powoduje tworzenie własnego mikrosystemu edukacyjnego i wychowawczego, który odpowiada oczekiwaniom społecznym. Współpraca ze środowiskiem lokalnym w dużym stopniu usprawnia jakość pracy przedszkola, dopełnia wiedzę, umiejętności oraz doświadczenia dzieci w różnego rodzaju dziedzinach, jak również przygotowuje je do właściwego funkcjonowania w społeczeństwie¹⁰¹.

Współdziałanie ze środowiskiem lokalnym (z różnorodnymi instytucjami) daje dzieciom przede wszystkim możliwość ścisłego kontaktu z rzeczywistością, a to z kolei pomaga w poznawaniu świata, funkcjonowaniu w środowisku lokalnym, komunikowaniu się z nim, jak również w nabywaniu szacunku do przyrody oraz współodpowiedzialności za nią¹⁰².

Generalnie, rolę środowiska lokalnego w procesie wychowawczym ucznia/przedszkolaka jest:

- wychowanie człowieka wszechstronnie i harmonijnie rozwiniętego, zdolnego do pełnego udziału w różnych formach życia społecznego, posiadającego poczucie odpowiedzialności za losy ojczyzny;
- wychowanie człowieka wyposażonego w takie wartości i umiejętności, jakie są mu niezbędne do wypełnienia określonych zadań (ról) w społeczeństwie;
- wyposażenie jednostek w niezbędną wiedzę, służącą do rozumienia, prawidłowego odbioru i przekształcania rzeczywistości;

¹⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017 poz. 356. *Zadania przedszkola*, pkt 12, 13, 14.

¹⁰¹ R. Dąbrowska, *Dom – przedszkole, poszukiwanie form współpracy*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 7/2000, s. 437.

¹⁰² D. Elsner (red.), *Jak planować rozwój placówki oświatowej?: teoria i praktyka*, Wyd. BTiW „Mentor”, Chorzów 2001, s. 48.

- kształtowanie pożądanych z moralnego, wychowawczego i społecznego punktu widzenia postaw, przekonań, hierarchii wartości, rozwój zainteresowań, zamiłowań, talentów;
- wdrażanie do samokształcenia, samorealizacji, samowychowania;
- wskazywanie istoty dążeń, aspiracji, formułowanie celów życiowych;
- wychowywanie w oparciu o zasady, normy, tradycje, obyczaje i kulturę obowiązującą w danym społeczeństwie;
- wspomaganie rozwoju jednostek o specjalnych potrzebach edukacyjnych¹⁰³.

Celowość i potrzeba współpracy wynika przede wszystkim ze specyfiki działalności przedszkola i jest niejako wpisana w jego koncepcję. Charakter działania i realizowanych zadań poszczególnych instytucji oraz otwarcie ich na promowanie i pedagogizację powoduje, że przedszkole i instytucje realizują wspólne cele. Zamiarem jednych i drugich jest kształtowanie właściwych postaw, uczenie nawyku korzystania z różnorodnych dóbr, a przede wszystkim wychowanie twórczych, radosnych i kreatywnych absolwentów¹⁰⁴.

Z badań przeprowadzonych w 2012 roku przez Instytut Badań Edukacyjnych wynika, że istnieje spore zróżnicowanie pomiędzy przedszkolami odnośnie współpracy ze środowiskiem lokalnym. Dotyczy to zarówno instytucji jakie są partnerami przedszkoli, jak i poziomu zaangażowania przedszkoli we współpracę. Pewien trzon instytucji pojawiających się we wszystkich analizowanych przedszkolach stanowią: kuratoria, organy prowadzące, organy porządku publicznego, szkoły, ośrodki pomocy społecznej, biblioteki, nadleśnictwa, ośrodki kultury, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, kościoły¹⁰⁵.

Współpraca przedszkola ze szkołą. Adaptowanie się dziecka do szkoły jest poszukiwaniem właściwego dla siebie miejsca w relacjach z dorosłymi i dziećmi. To proces rozłożony w czasie, a jego przebieg zależy nie tylko od dziecka, ale także od jego rodziców, przedszkola i szkoły. Wiedza o trudnościach, jakie ma do pokonania dziecko w początkowym okresie pobytu

¹⁰³ E. Krupicka, A. Męczywór, *Rodzice są partnerami szkoły/przedszkola. Zeszyt nr 12*, [w:] *Wsparcie rozwoju szkół i przedszkoli. Przewodnik metodyczny dla dyrektorów i nauczycieli*, Powiatowe Centrum Edukacyjne w Lubaniu, Lubań 2015, s. 10.

¹⁰⁴ W. Bartoszewska, *Konstruktywna współpraca ze środowiskiem lokalnym*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 51 (2014), s. 16-17.

¹⁰⁵ K. Hernik, M. Solon-Lipiński, J. Stasiowski, *Współpraca szkół z podmiotami zewnętrznymi. Raport z badania otoczenia instytucjonalnego przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów*, IBE, Warszawa 2012, s. 112.

w szkole, powinna owocować pomyślnym ich rozwiązywaniem już na najniższych szczeblach edukacji.

Współpraca przedszkola ze szkołą powinna zatem polegać na świadomym i wzajemnym angażowaniu obu środowisk w działania podejmowane w celu złagodzenia trudności dzieci w przystosowaniu do szkoły poprzez: dostarczanie korzystnych doświadczeń i przeżyć w pierwszym kontakcie dzieci ze szkołą, kształtowanie pozytywnego nastawienia dzieci przedszkolnych do przyszłych obowiązków szkolnych, przerzucanie punktu ciężkości zainteresowania dziecka z oceny na radość tworzenia oraz traktowanie adaptacji jako procesu, który nie ma granic czasowych. Sukces dziecka w szkole nie zależy wyłącznie od jego umiejętności, w dużej mierze warunkuje go zdolność przewycięzania negatywnych emocji, nabywanie pewności siebie. Opracowanie i realizacja planu współpracy przedszkola ze szkołą podstawową ma na celu zapewnienie dziecku łagodnego, gwarantującego dobre samopoczucie, przechodzenia z okresu zabawy do nauki. Harmonogram działań powinien obejmować zajęcia edukacyjne i imprezy okolicznościowe na terenie przedszkola, szkoły i środowiska. Wśród nich powinny znaleźć się między innymi: zwiedzanie szkoły; udział w lekcjach; spotkanie z absolwentami przedszkola uczęszczającymi do szkoły podstawowej; udział w wystawach organizowanych w przedszkolu i szkole; zaproszenie uczniów szkoły do przedszkola; wspólne akcje, np. z okazji Dnia Ziemi; udział w różnorodnych konkursach organizowanych przez szkołę i przedszkole; organizowanie spotkań nauczycieli szkół z rodzicami dzieci pięcioletnich, połączone z możliwością poznania obiektu i warunków szkolnych oraz systematyczna wymiana doświadczeń nauczycieli przedszkola i szkoły¹⁰⁶.

Współpraca przedszkola z biblioteką, instytucjami kultury. Dzięki współpracy przedszkola z biblioteką, dzieci przedszkolne mają możliwość: poznania sposobów korzystania z biblioteki i zasad zachowania się w miejscu publicznym; poznania pracy bibliotekarza; zbiorów bibliotecznych (oznakowania, okładki, karty książki i karty czytelnika). Ponadto, obydwie podmioty angażują się w: organizowanie konkursów literackich, spotkań autorskich; wypożyczanie książek i bajek do przedszkolnego „kącika książki”, a także uczestnictwo w tzw. „zajęciach bibliotecznych”, podczas których dzieci poznają znanych twórców literatury dziecięcej oraz ich utwory. Stała i systematyczna

¹⁰⁶ W. Bartoszewska, *Współpraca szkoły i przedszkola pilnie pożądana*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 47(2013), s. 17-19.

współpraca przedszkola z biblioteką pozwala dzieciom poznać zasady korzystania z wypożyczalni i szanowania książek, a także przyczynia się do wyrabiania nawyku sięgania po książkę od najmłodszych lat¹⁰⁷.

Współpraca z biblioteką oraz innymi placówkami kulturalnymi i oświatowymi oddziałuje na rozwój dziecka w sferze kultury. Głównym celem tego typu kooperacji jest rozwój zainteresowań oraz uzdolnień dzieci. Organizowanie konkursów pomiędzy przedszkolami czy imprez środowiskowych umożliwi każdemu z wychowanków uczestnictwo w wydarzeniach istotnych dla całego lokalnego środowiska¹⁰⁸.

Współpraca z komendą straży pożarnej i komendą policji. Ważnym elementem pracy przedszkola jest troska o zapewnienie opieki nad zdrowiem, bezpieczeństwem oraz prawidłowym rozwojem dzieci. Bezpieczeństwo odgrywa ważną rolę w życiu dziecka, w jego powolnym procesie osiągania samodzielności i w uniezależnieniu się od otoczenia oraz osób dorosłych. Istotne jest zatem stworzenie odpowiednich warunków, w których dziecko będzie mogło kształtować umiejętności przewidywania i radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia poprzez właściwą „ocenę” niebezpieczeństwa. W tym względzie nieoceniona jest współpraca z policją i strażą pożarną (ewentualnie z innymi służbami), nakierowana na realizację wspólnego planu oddziaływań wychowawczych, zgrupowanych wokół zagadnień dotyczących dziecięcej wiedzy o zagrożeniach, rozumienia konieczności wprowadzenia i stosowania określonych zasad bezpieczeństwa w otaczającym świecie oraz przestrzegania tych zasad i prób radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

W ramach współpracy z wymienionymi służbami mogą być organizowane wycieczki do siedziby straży pożarnej, komendy policji; udział w konkursach plastycznych, quizach wiedzy; zajęcia edukacyjne w formie prelekcji i pokazów z udziałem strażaków, policjantów na temat bezpieczeństwa w ruchu drogowym, zachowania się wobec osób obcych i zwierząt, zakazu zabaw w miejscach niedozwolonych i uczestnictwa w zabawach zagrażających zdrowiu; pokaz szkolenia psów policyjnych, miasteczka ruchu drogowego; poznanie umundurowania oraz zawodu policjanta/strażaka; zaopatrzenie dzieci w opaski odblaskowe, kamizelki. Ponadto, współpraca w ramach kontroli pojazdów przed wyjazdami na wycieczki autokarowe, przeprowadzanie próbnej

¹⁰⁷ W. Bartoszewska, *Konstruktywna współpraca...*, op. cit., s. 16-17.

¹⁰⁸ M. Dobosz, *Promocja przedszkola w środowisku*, „Wychowanie w Przedszkolu”, 5/2005, s. 462-463.

ewakuacji dzieci i pracowników placówki; kontrola obiektu związana z bezpieczeństwem pożarowym¹⁰⁹.

Jeśli chodzi o współpracę na linii przedszkole - policja, to podkreślenia wymaga fakt, że warto, aby przedszkole utrzymywało stałą współpracę w zakresie profilaktyki zagrożeń w ramach długofalowej pracy profilaktyczno-wychowawczej. Do współpracy z przedszkolem zobowiązany jest także dzielnicowy, w którego rejonie znajduje się przedszkole. Obie strony tej współpracy – pracownicy przedszkola oraz dzielnicowy - powinny razem ustalić wzajemne zasady kontaktu, aby móc na bieżąco wymieniać się informacjami i rozwiązywać problemy związane z bezpieczeństwem i dobrem dzieci¹¹⁰.

Współpraca przedszkola z sądem rodzinnym. W ramach współpracy przedszkola z sądem rodzinnym dyrektor lub wyznaczona przez niego osoba mogą sporządzać pisemne wnioski z uzasadnieniem o rozpatrzenie spraw nieletnich, dotyczących m.in.: rażących zaniedbań rodziców w sprawowaniu opieki i wychowania nad nieletnimi, przemocy w rodzinie; przekazywać na prośbę sądu lub kuratorów rodzinnych opinie o wychowankach znajdujących się pod ustanowionym nadzorem, wychowywanych w rodzinach zastępczych lub z powodu toczącego się postępowania w ich sprawie; udzielać pomocy psychologiczno-pedagogicznej wychowankom znajdującym się pod nadzorem kuratora; współdziałać z zawodowymi i społecznymi kuratoriami rodzinnymi w celu opracowywania wspólnych działań wobec wychowanka, rodziców lub opiekunów prawnych¹¹¹.

Współpraca przedszkola z kuratorem sądowym. Kurator powinien udzielać przedszkolu informacji o tym, jak należy postępować w sytuacjach trudnych i jakie działania można w takich sytuacjach podjąć. Kurator może być organem doradczym przy opracowywaniu przez przedszkole procedur postępowania w danej sytuacji kryzysowej, może także wskazać, które z już obowiązujących w przedszkolu procedur będą najbardziej odpowiednie. Kurator ma także uprawnienia do udzielania odpowiedzi na pytanie, czy w danym przypadku niezbędna jest opinia rodzinnego ośrodka diagnostyczno-konsultacyjnego albo, czy sytuacja dziecka wymaga interwencji ze strony sądu. Kurator sądowy stanowi również łącznik między przedszkolem a sądem rodzinnym, zwłaszcza w sytuacjach, które wymagają szybkiego działania ze strony sądu,

¹⁰⁹ W. Bartoszewska, *Konstruktywna współpraca...*, op. cit., s. 16-17

¹¹⁰ M. Handzlik, *Trudne sytuacje w przedszkolu wymagające współpracy z policją i innymi organami*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 47/2017, s. 41-43.

¹¹¹ *Ibidem*.

a więc np. w sytuacjach, gdy niezbędne jest przebadanie rodziców i dziecka w rodzinnym ośrodku diagnostyczno-konsultacyjnym albo, gdy istnieje potrzeba złożenia wniosku do sądu¹¹².

Współpraca przedszkola z poradnią psychologiczno-pedagogiczną. Poradnia psychologiczno-pedagogiczna nie może podejmować żadnych działań wobec dziecka bez pisemnego wniosku rodzica. Zapis ten, choć zrozumiały (to rodzic bierze odpowiedzialność za dziecko i ma prawo decydować o wszystkim), często jest źródłem wielu nieporozumień. Zdarza się że z jakichś względów rodzice nie chcą przekazać przedszkolu informacji o wynikach diagnozy. W niektórych poradniach na wnioskach o przeprowadzenie diagnozy lub terapii znajduje się klauzula, w której rodzic deklaruje, czy wyraża zgodę na przekazanie informacji o wynikach diagnozy nauczycielom w przedszkolu. W przypadku wyrażenia takiej zgody poradnie mogą kontaktować się z przedszkolem. W sytuacji ewidentnych trudności dziecka w funkcjonowaniu, zarówno edukacyjnym, jak również emocjonalnym, przy równoczesnym oporze rodziców w kwestii udostępnienia informacji o wynikach diagnozy, dyrektor przedszkola może podjąć próbę zobowiązania ich do tego pisemnie. W przypadku, kiedy rodzice trzykrotnie nie udzielą odpowiedzi na pismo dyrektora, może on wystąpić do sądu rodzinnego o zdiagnozowanie sytuacji w domu, ewentualne przyznanie kuratora oraz zmobilizowanie rodziców do dokonania diagnozy i dostarczenia jej wyników. Efektem prowadzonych w poradni działań diagnostycznych jest adekwatne postępowanie postdiagnostyczne, czyli wydanie opinii lub orzeczenia bądź objęcie dziecka terapią psychologiczną, pedagogiczną i/lub logopedyczną. Dobrze, jeśli w proces terapeutyczny zaangażowani są rodzice. Z kolei w obszarze współpracy z nauczycielami przedszkola, poradnia oferuje im pomoc w zakresie: rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci; planowania i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego; rozwijania zainteresowań i uzdolnień dzieci; organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom na terenie przedszkola; współpracy w określaniu zasobów i warunków, jakie należy spełnić, by pomóc dziecku niepełnosprawnemu w optymalizacji jego funkcjonowania na terenie przedszkola; edukacji w zakresie ochrony zdrowia psychicznego dzieci, rodziców i nauczycieli oraz działań w zakresie wsparcia merytorycznego. Za zgodą rodziców nauczyciel przedszkola w niejasnych przypadkach

¹¹² Ibidem.

powinien poprosić poradnię o spotkanie i konkretne wytyczne do pracy z dzieckiem. Taką potrzebę dostrzegł również ustawodawca, zawierając w rozporządzeniu dotyczącym organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie przedszkola zapis, że przy opracowywaniu planu pomocy (IPET) istnieje możliwość zaproszenia pracownika poradni na posiedzenie zespołu, który określa, w jaki sposób dziecko należy wspomagać na terenie przedszkola. Przedszkole ma też możliwość zgłaszania poradni, pod którą podlega innych potrzeb, takich jak: szkolenia dla nauczycieli, spotkania z dziećmi czy pogadanki dla rodziców. Wspólnym celem, zarówno przedszkola, jak i poradni, powinno być dobro dziecka, stąd dobra współpraca pomiędzy przedszkolem a poradnią wymaga w miarę systematycznych wzajemnych kontaktów, dialogu, wymiany doświadczeń i otwartości¹¹³.

Współpraca przedszkola z nadleśnictwem. W skład środowiska lokalnego wchodzi zarówno przyroda, jak również przestrzeń społeczna. Przyroda będąca elementem otoczenia dziecka, zajmuje w nim szczególne miejsce. Rolą przedszkola jest ułatwienie dziecku bezpośrednich kontaktów z nią. Świat przyrody dostarcza niepowtarzalnych wrażeń. Wyzwała w dzieciach głębokie emocje swoją różnorodnością barw, zapachów, kształtów, procesów oraz przemian. Przedszkole może umożliwić dziecku kontakt ze środowiskiem przyrodniczym poprzez różnorodne formy. Mogą to być wycieczki, spacerowanie lub wyjścia do ogrodu. Rolą przedszkola jest też uświadomienie dzieciom roli przyrody w życiu człowieka. Próbuje ono od najmłodszych lat angażować wychowanków w działania na rzecz ochrony środowiska¹¹⁴.

Taką formą łącznika dzieci ze światem przyrody jest na przykład współpraca prowadzona przez placówki przedszkolne z nadleśnictwem. W ramach wspólnych inicjatyw organizowane są między innymi: wycieczki na łono natury; spacerowanie po ścieżkach edukacyjnych a także udział w organizowanych akcjach, np. dokarmianie zwierząt, sprzątanie lasu, w konkursach, olimpiadach ekologicznych oraz korzystanie z proponowanej oferty edukacyjnej związanej z pracą osób w nadleśnictwie, prelekcje, pokazy, oglądanie wystaw ze zgromadzonymi informacjami, narzędziami i eksponatami z dziedziny leśnictwa. Współpraca ta pozwala na poznanie pięknego środowiska przyrodniczego,

¹¹³ K. Rusin *Współpraca przedszkola z poradnią psychologiczno-pedagogiczną*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 52(2014), s. 58-60.

¹¹⁴ S. Piskorz, (red.), *Klucze dydaktyczne do rozpoznawania wybranych elementów środowiska przyrodniczo-kulturowego Polski*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004, s. 5.

jakim jest las, i jego mieszkańców oraz uczy dzieci odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze¹¹⁵.

Współpraca przedszkola z lokalnymi zakładami pracy i punktami usługowymi. Do zadań przedszkola należy również zapewnienie dzieciom kontaktu z otoczeniem społecznym, co wpływa na zainteresowanie się dziecka jego najbliższym środowiskiem, życiem, pracą ludzi i jej wytworami. W ramach podejmowanej przez przedszkola współpracy z lokalnymi zakładami pracy i punktami usługowymi organizowane są: wycieczki do zakładów pracy; odwiedzanie miejsc pracy rodziców; zapraszanie do przedszkola ludzi prezentujących ciekawe zawody. Współpraca z miejscowymi przedsiębiorstwami może służyć poszerzaniu wiedzy i doświadczeń dzieci. Bardzo istotnym partnerem są firmy prowadzące w przedszkolach zajęcia dodatkowe (judo, gimnastyka korekcyjna, logorytmika, rytmika, taniec i inne). Są one cykliczne, odbywają się zwykle raz lub kilka razy w tygodniu lub miesiącu na miejscu w przedszkolu. Formalnie firma wynajmuje odpłatnie lub nieodpłatnie (w zależności od lokalnych rozwiązań prawnych) lokal od przedszkola. Analizując współpracę przedszkoli z przedsiębiorstwami, można zaobserwować dużą rozpiętość motywacji firm wspierających przedszkola: od bezinteresownej filantropii przez presję środowiska lokalnego po przemyślane działania marketingowe. Niezależnie od motywacji, wsparcie udzielone placówkom przedszkolnym zwraca się w postaci kapitału wizerunkowego po stronie darczyńcy. Ogromne znaczenie w nawiązywaniu współpracy odgrywają tu rodzice, którzy widząc potrzeby przedszkola, sami podejmują inicjatywę skontaktowania się z przedsiębiorcą lub pośredniczą w tej relacji¹¹⁶.

Współpraca przedszkola z lokalnymi organizacjami, stowarzyszeniami, fundacjami. Organizacje i stowarzyszenia, zwłaszcza te, które podejmują się kierowania czynnościami użytecznymi społecznie, mają za zadanie inspirować do podejmowania różnego rodzaju działań użytecznych dla społeczeństwa, zwłaszcza tego lokalnego, a więc: rodziny, osiedla, miasta lub wsi, gminy, szkoły czy też placówek wychowania pozaszkolnego. Przedszkola poprzez czynną współpracę z lokalnymi organizacjami, stowarzyszeniami i fundacjami mają sposobność do: wzbogacania swojej oferty; uaktywniania nauczycieli, dzieci, rodziców; uzyskania wsparcia w różnych obszarach; czynnego udziału dzieci w akcjach organizowanych przez te podmioty np. zbiórki, akcje

¹¹⁵ W. Bartoszewska, *Konstruktywna współpraca...*, op. cit., s. 16-17.

¹¹⁶ K. Hernik, M. Solon-Lipiński, J. Stasiowski, *Współpraca szkół...*, op. cit., s. 47-49.

społeczne i charytatywne; udziału w różnorodnych inicjatywach na rzecz środowiska; tworzenia więzi społecznych; włączania się w przedsięwzięcia organizowane przez organizacje i stowarzyszenia np.: konkursy, przeglądy, festyny środowiskowe, festiwale piosenki, imprezy sportowe itp.

Oprócz omówionych wyżej różnorodnych podmiotów środowiska lokalnego, z którymi podejmowana jest współpraca przez placówki przedszkolne wymieniać należy również: instytucje kulturalne (filharmonie, muzea, teatry i kina); publiczne instytucje kulturalno-oświatowe (gminne/miejskie ośrodki kultury); kluby sportowe i obiekty sportowe; organizacje pozarządowe; uczelnie; placówki ochrony zdrowia; media np. prasa lokalna, radio, TV oraz inne w zależności od potrzeb i możliwości przedszkoli.

Współpraca z instytucjami zewnętrznymi, poza pełnieniem pewnych podstawowych funkcji, tj. edukacyjnej, opiekuńczej czy wychowawczej, może stać się również sposobem na rozwiązanie niektórych problemów przedszkola, np.: finansowych, a także umożliwić zakorzenienie placówki w środowisku lokalnym¹¹⁷.

Reasumując, przedszkole nie może funkcjonować w sposób wyobcowany z całokształtu procesów i zjawisk społecznych, lecz musi stanowić integralny składnik życia społecznego. Relacja przedszkole – środowisko lokalne powinna być w swej działalności wzajemnie stymulowana. Oczywistym jest, że łatwiej realizować zadania oświatowe mając licznych sojuszników, współpracujących ku obopólnej korzyści. Jak podkreśla W. Bartoszevska, świadomość ogromnego znaczenia współpracy z różnymi instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym powoduje, że nauczyciele bardzo chętnie podejmują szereg inicjatyw na rzecz środowiska lokalnego. Są to zarówno imprezy odbywające się na terenie przedszkola, skierowane do dzieci i rodziców (warsztaty, spotkania z psychologiem, logopedą, konkursy plastyczne, występy dzieci, akcje charytatywne), jak i działania kierowane do społeczności lokalnej (festyny rodzinne, dni otwarte, praktyki studenckie, konkursy, współpraca z różnego rodzaju instytucjami)¹¹⁸. Dzięki współpracy społeczność przedszkolna jest zintegrowana, utożsamia się ze środowiskiem i ma poczucie przynależności do małej ojczyzny. Następuje wzbogacanie wiedzy i umiejętności dzieci, nauczycieli i rodziców w wielu obszarach.

¹¹⁷ Ibidem, s. 113.

¹¹⁸ W. Bartoszevska, *Konstruktywna współpraca...*, op. cit., s. 16-17.

Ponadto, zasób doświadczeń, które zostały zgromadzone w kontaktach społecznych jest podstawą dla rozwoju myślenia oraz mowy, uczy szacunku wobec dorosłych czy rówieśników, umożliwia kształtowanie umiejętności komunikacyjnych wychowanków, a także jest źródłem różnorodnych przeżyć emocjonalnych. Przedszkole powinno być instytucją pomocniczą wobec społeczności lokalnej. Działania winny być ukierunkowane na kooperację ze wszystkimi podmiotami, które wychowują, a zwłaszcza tymi najbliższymi dziecku. Tylko w takiej sytuacji przedszkole spełni swą wszechstronną społeczną i wychowawczą rolę¹¹⁹.

Literatura

- Bartoszewska W., *Współpraca szkoły i przedszkola pilnie pożądana*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 47, 2013, s. 17-19.
- Bartoszewska W., *Formy współpracy przedszkola z rodzicami – aspekt praktyczny*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 16, 2018, s. 16-18.
- Bartoszewska W., *Konstruktywna współpraca ze środowiskiem lokalnym*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 51, 2014, s. 16-18.
- Bieroń K., *Potencjał współpracy*, [w:] *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, Mazurkiewicz G. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Cudak H., *Od Redakcji*, „Pedagogika Rodziny”, nr 1(1), 2012, s. 5-6.
- Czarniawski H., *Współdziałanie potrzebą czasu*, Norbertinum, Lublin 2002.
- Dąbrowska R., *Dom – przedszkole, poszukiwanie form współpracy*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 7, 2000, s. 429-237.
- Dobosz M., *Promocja przedszkola w środowisku*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 5, 2005, s. 462-473.
- Elsner D. (red.), *Jak planować rozwój placówki oświatowej?: teoria i praktyka*, Wyd. BTiW „Mentor”, Chorzów 2001.
- Frąckowiak T., *Lokalność i wspólnota*, [w:] *Społeczne procesy modernizacyjne w środowisku lokalnym średniego miasta (doświadczenia i propozycje)*, T. Frąckowiak, P. Mosiek, A. Radziejewicz-Winnicki (red.), Wyd. UM Gminy Rawicz, Rawicz-Leszno 2005.
- Giddens A., *Europa w epoce globalnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Handzlik M., *Trudne sytuacje w przedszkolu wymagające współpracy z policją i innymi organami*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 47, 2017, s. 41-43.
- Hernik K., Solon-Lipiński M., Stasiowski J., *Współpraca szkół z podmiotami zewnętrznymi. Raport z badania otoczenia instytucjonalnego przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów*, IBE, Warszawa 2012.

¹¹⁹ D. Elsner (red.), *Jak planować rozwój placówki oświatowej?: teoria i praktyka*, Wyd. BTiW „Mentor”, Chorzów 2001, s. 50.

- Janke A.W., *Przesłanki kształcenia humanistycznej relacji rodzina – szkoła*, „Edukacja”, nr 4, 1994.
- Juszczyk S., *Polska rzeczywistość edukacyjna w sytuacji zmiany społecznej*, [w:] *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna w sytuacji zmiany społecznej, kulturowej i oświatowej studia – rozprawy – praktyka*, Juszczyk S., Kisiel M., Budniak A., (red.), Wyd. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice 2011.
- Karolczuk-Biernacka B., *Współzawodnictwo i współpraca w szkole*, WSiP, Warszawa 1987.
- Kawula S. (red.), *Pedagogika społeczna. Dokonania – aktualność – perspektywy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003.
- Koczniewska-Zagórska L., Nowacki T., Wiatrowski Z. (red.), *Słownik pedagogiki pracy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1965.
- Kozłowski W., *Współdziałanie i rywalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, W. Pomykało (red.), Fundacja „Innowacja”, Warszawa 1997.
- Krupicka E., Męczwór A., *Rodzice są partnerami szkoły/przedszkola*. Zeszyt nr 12, [w:] *Wsparcie rozwoju szkół i przedszkoli. Przewodnik metodyczny dla dyrektorów i nauczycieli*, Powiatowe Centrum Edukacyjne w Lubaniu, Lubiąż 2015.
- Książek W., *Rzecz o reformie edukacji 1997-2001*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2001.
- Kuśmierz W., *Współpraca nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły*, „Życie Szkoły”, nr 3, 2001, s. 142-144.
- Lulek B., *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007.
- Łobocki M., *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1985.
- Majorczyk M., *Jak utrzymać dobrą współpracę z rodzicami w ciągu roku szkolnego*, „Blżej przedszkola”, nr 9.192, 2017.
- Markowski A., Pawelec R. (red.), *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wilga, Warszawa 2001.
- Masłowska D., Derewiecki M., Masłowski W. (red.), *Leksykon uniwersalny*, tom I, Wyd. ANTYK, Kęty 2000.
- Maszke A.W., *Współpraca i partnerstwo rodziców i nauczycieli*, [w:] *Edukacja w dialogu i reformie*, A. Karpińska (red.), Trans Humana, Białystok 2002.
- Maszke A.W., *Edukacja wobec zmian (współdziałanie-współpraca-partnerstwo)*, [w:] *Współpraca i partnerstwo w środowisku lokalnym: problemy teoretyczno-praktyczne*, Maszke A. W., Lewicki C. (red.), Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli, Rzeszów 2005.
- Mądrowska W., *Współpraca przedszkola z rodzicami. Ewaluacja wymagania 6.*, „MONITOR Dyrektora Przedszkola”, nr 91, 2018, s. 4-9.
- Mendel M., *Partnerstwo rodzin szkoły i gminy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.

- Mendel M., *Nauczyciel z uczniem, rodzicami i lokalną społecznością*, Koncepcja partnerstwa edukacyjnego, [w:] *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*, Klus-Stańska D., Szczepska-Pustkowska M. (red.), Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Mikołajczyk Z.J., *Edukacja a równość szans w okresie transformacji*, [w:] *Nierówni i równiejsi. Sprawiedliwość dystrybucyjna czasu transformacji w Polsce*, Kowalik T. (red.), Fundacja Innowacja, Warszawa 2002.
- Nowacki T., *Leksykon pedagogiki pracy*, Wyd. TWP, Warszawa 2004.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007.
- Otręba-Szklarczyk A., *Czynniki oddziałujące na zaangażowanie rodziców w edukację dzieci*, [w:] *Zastosowania diagnozy edukacyjnej: XXI Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej Bydgoszcz 17-19 września*, Niemierko B., Szmigiel M.K. (red.), Wyd. Grupa Tomami, Kraków 2015.
- Pachociński R., *Współzawodnictwo a współpraca i współzależność w szkole*, „Dyrektor Szkoły”, nr 5, 1995, s. 23-46.
- Paprotna G., *Problemy współpracy przedszkola z rodziną w świetle przemian edukacyjnych*, „Nauczyciel i Szkoła”, nr 9 (2), 2000, s. 97-104.
- Parlak M., *Współpraca przedszkola z rodzicami i środowiskiem lokalnym*, [w:] *Wybrane zagadnienia z pedagogiki przedszkolnej*, Zyzik E. (red.), Wydawnictwo UHP Jana Kochanowskiego, Kielce 2009.
- Petrozolin-Skowrońska B., *Nowy leksykon PWN*, Warszawa 1998.
- Pięta J., *Pedagogika czasu wolnego*, FREL, Warszawa 2014.
- Pilch T., *Środowisko lokalne - struktura, funkcje, przemiany*, [w:] *Pedagogika społeczna*, Pilch T., Lepalczyk I. (red.), Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 1995.
- Pilch T., (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, GWP, Warszawa 1999.
- Piskorz S., (red.), *Klucze dydaktyczne do rozpoznawania wybranych elementów środowiska przyrodniczo-kulturowego Polski*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.
- Polak K., *Partnerstwo między nauczycielami i rodzicami a nauczyciel w roli lidera*, [w:] *Przywództwo edukacyjne w szkole i jej otoczeniu*, Kwiatkowski S.M., Michalak I.M., Nowosad I. (red.), Wyd. „Difin”, Warszawa 2011.
- Pucek Z., *Lokalność jako ojczyzna*, [w:] *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*, Jałowiecki B., Sowa K.Z., Dudkiewicz R. (red.), Warszawa 1989.
- Radlińska H., *Pedagogika społeczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961.
- Reforma systemu edukacji. Koncepcja wstępna, Pomarańczowa książeczka reformy Warszawa 1998 (broшуra MEN).
- Rusin K., *Współpraca przedszkola z poradnią psychologiczno-pedagogiczną*, „Doradca Dyrektora Przedszkola”, nr 52, 2014, s. 58-60.
- Sawicka A., *Współpraca przedszkola z rodzicami*, WSiP, Warszawa 1991.
- Segiet W., *Rodzice – nauczyciele. Wzajemne stosunki i reprezentacje*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1999.
- Skowrońska A., *Dziedziny i formy współpracy nauczyciela przedszkola z rodzicami*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, nr 2, 2006, s. 18-24.

- Skrzyński D., *Akty prawne obowiązujące w przedszkolu*, „Blżej Przedszkola” nr 5.128, 2012, s. 7-12.
- Sobol E., (red.), *Ilustrowany słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1999.
- Sobol E., (red.), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 2006.
- Sobolewski A. (red.), *Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy*, Wyd. ZWP MPiPS, Warszawa 2007.
- Surzykiewicz J., *Przestrzenno-społeczna orientacja w pedagogice społecznej i pracy socjalnej (wybrane koncepcje i doświadczenia)*, „Pedagogika Społeczna”, rok X, 3-4 (41-42), 2011, s. 45-74.
- Suwiński., *Europejski wymiar polskiej edukacji*, Wydawnictwo „Temat”, Łysomice 2002.
- Szempruch J., *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodu*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2001.
- Szempruch J., *W poszukiwaniu idei podmiotowości relacji edukacyjnych rodziny i szkoły*, „Chowanna”, r. 52 (65), Tom jubileuszowy, 2009, s. 79-89.
- Szyska M., *Edukacja w Polsce – konieczność reformy i nowe wyzwania*, „Roczniki Nauk Społecznych”, tom 2(38), Wyd. KUL, Lublin 2010.
- Trempała E., *Szkoła a edukacja równoległa (nieszkolna): poglądy, doświadczenia, propozycje*, Wydaw. Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1993.
- Trzcinińska-Król M., *Współpraca ze szkołą jako prawo i obowiązek rodzica*, [w:] *Nauczyciele i rodzice. Komunikacja. Relacje. Współpraca*, Łukasiewicz-Wielba J. (red.), Wyd. APS, Warszawa 2014.
- Uździcki R., *Współdziałanie interpersonalne warunkiem rozwoju organizacyjnego instytucji oświatowych*, [w:] *Komunikacja i negocjacje a współdziałanie interpersonalne*, Nęcki Z., Błaszczyk K., Uździcki R. (red.), Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Weselińska L., *Współpraca przedszkola z rodziną i środowiskiem*, [w:] *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Kwiatkowska M. (red.), WSiP, Warszawa 1986.
- Winiarski M., *Wychowanie integralne a szkoła środowiskowa*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa, 1975.
- Winiarski M., *Rodzina, szkoła, środowisko lokalne*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom-Warszawa 2000.
- Winiarski M., *Współpraca rodziców i nauczycieli – perspektywa kontynuacji i zmiany*, „Pedagogika społeczna”, rok 12, 2(48), 2013.
- Wroczyński R., *Wprowadzenie do pedagogiki społecznej*, PWN, Warszawa 1996.
- Zieleniewski J., *Organizacja zespołów ludzkich. Wstęp do teorii organizacji i kierowania*, PWN, Warszawa 1981.
- Żmijowski J., *Spotkania nauczycieli z rodzicami*, [w:] *Współpraca z rodzicami w szkole*, Garstka T., Jaroszek K., Kiełczewska A.K., Węgorska G., Wieczorek E., Żmijowska H., Żmijowski J. (red.), Wydawnictwo Raabe, Warszawa 2012.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* uchwalona 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe, (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483).
- Konwencja o Prawach Dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991 r.) Dz.U. 1991.120.526
- Rady rodziców. Kompetencje i zasady działania. Dobra szkoła, Ministerstwo Edukacji Narodowej*, www.men.gov.pl, s. 1-15.
- Rozporządzeni Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. poz. 1611) ogłoszono dnia 29 sierpnia 2017 r. obowiązuje od dnia 1 września 2017 r., § 2. Załącznik: Wymaganie 6. „Rodzice są partnerami przedszkola”; Wymaganie 7. „Przedszkole współpracuje ze środowiskiem lokalnym na rzecz wzajemnego rozwoju”.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. 2017, poz. 356), Załącznik 1.
- Ustawa o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r. Dz.U. Nr 95, poz. 425. Warszawa, 25 października 1991 r.
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (tekst jedn.: Dz.U. z 2018, poz. 1457), art. 3. pkt 1.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 59)
- Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 r. – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego* (Dz.U. z 1999 r. nr 12, poz. 96, z późn. zm).